

262919

DESPARTĂMÂNTUL ALBA-IULIA al „ASTREI“

MUZEUL „UNIRII“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUARUL I pe anii 1929-1930

întocmit

de

prof. LEONTE OPRÎȘ

Custode — Director

TIPOGRAFIA ȘI LIBRĂRIA „ALBA“ INSTITUT DE ARTE GRAFICE ALBA-IULIA

1 9 3 1

DESPARTĂMÂNTUL ALBA-IULIA al „ASTREI“

MUZEUL „UNIRII“

ANUARUL I

pe anii 1929-1930

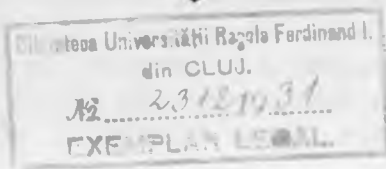
BCU Cluj / Central University Library Cluj

întocmit

de

prof. LEONTE OPRÎȘ

Custode — Director

TIPOGRAFIA ȘI LIBRĂRIA „ALBA“ INSTITUT DE ARTE GRAFICE ALBA-IULIA

1 9 3 1

Introducere.

Pentru a se cunoaște starea prezentă a Muzeului „Unirii“ am socotit, că e necesar să se publice anuarul de față. Necesitatea acestui anuar apare și din împrejurarea, că cele mai multe obiecte arheologice aflate în Apulum au fost publicate în anuarele societății de arheologie a județului Alba între anii 1888—1916, precum și în volumul: „Alsófehérvármegye története“ al arheologului Dr. Cserni în limba maghiară, așa, că nu e mirare dacă Românii din județ și alte părți, afară de câțiva specialiști nu prea cunosc această comoară arheologică rămasă dela strămoșii noștrii Romani și Daci, sau cel puțin nu s'au prea ocupat cu obiectele acestea, fiind altfel îngrămădite pân'a-cum într'un local neîncăpător.

Afară de aceea cred, că e mai mult decât folositor să se publice și în limba română cel puțin inscripțiile romane ale obiectelor adăpostite în Muzeul Unirii aflate și studiate cele mai multe în timpul trecutei stăpâniri. Cine dorește să cunoască mai amănunțit obiectele descoperite în capitala Daciei poate afla multe dintre ele în următoarele publicații: „Jahrbuch des Kaiserlichen deutschen Archeologischen Instituts“, „Archeologischen Anzeiger“ apărute ambele în Berlin, „Corpus inscriptionum latinarum“, „Archaeologiai értesítő vol. XXXII, „Mucatra sirkövérol Apulumban“, „Római mennyezetek részletei Apulum-ból“ și „Muzeumi és könyvtár Értesítő 1912 despre: „Colonia Apulensis területén 1911—1912-ben végzett ásátásokról.“

La urmă pe cât e posibil, se va da catalogul tuturor obiectelor aflate în clădirea Muzeului „Unirii“ atât a secției naționale cât și a celei arheologice.

Asupra obiectelor aflate în decursul anilor 1929—1931 se va face darea de seamă cuvenită numai în anul viitor, deoarece ne lipsesc mijloacele de lipsă fotografierii și clișeele necesare.

Atât deocamdată, deoarece nici timpul, nici mijloacele materiale și alte împrejurări nu permit să se publice în întregime toate acestea obiecte, cari au fost găsite mai înainte și cari din cauza războiului mondial și-a consecințelor aceleia n'au putut fi publicate la timpul său.

Alba-Iulia, la 2 Februarie 1931.

Leonte Opris

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alba-Iulia : vederea terenului în care s'au făcut cele mai sistematice săpături

Alba-Iulia, la 2 Februarie 1921.

1. Privire generală.

Dacia, țara vechilor Agatirși, încăpută sub stăpânirea politică a Geto-Dacilor, iar în cele economice sub influința bine organizată a Grecilor, e prefăcută la începutul erei creștine în provincie romană.

Astfel cultura romană altoită pe vigurosul trunchiu dac imprimă plaiurilor noastre acel caracter roman, care'n butul atâtor lovituri date de neamurile năvălitoare din epoca migrațiunilor s'a păstrat aproape intact în tot cuprinsul țării, dar mai ales în vechiul Apulum. Oricâtă silință și-au dat clasele privilegiate din Transilvania să șteargă sau cel puțin să micșoreze timbrul roman și român al vechiului Belgrad, cetatea, ce'n sufletul Românului purta numele scump de Alba-Iulia a rămas simbol al puterii de rezistență și vigoșiei de care a dat dovadă poporul român în trecut.

Alba-Iulia, cel mai bogat oraș în evenimente istorice pentru toate neamurile și 'n deosebi pentru noi Români e totodată și unul dintre cele mai vechi orașe ale României. Având diferite stăpâniri în decursul veacurilor a fost teatrul luptelor dintre locuitorii stăpâniți și neamul stăpânitor, iar când încetau sau se domoliau luptele dintre neamuri începeau frământările între partidele politice și uneori confesionale ajungând și acestea până la cel mai înalt grad de încordare politică sau confesională.

Deaceea conform adagiului: „Inter arma silent musae“ nu e mirare dacă 'n cele culturale Alba-Iulia a rămas mult înapoia altor localități din cuprinsul României cu un trecut mai puțin însemnat, însă prin cultura dezvoltată, prin industria înfloritoare, sau prin comerțul avântat, clădiri mărețe ori alte împrejurări au ocupat și ocupă loc de frunte între orașele cele mai cunoscute ale țării.

Singurele mărturii de cultură românească în trecut sunt cărțile bisericești tipărite la Alba-Iulia, ale căror cuvinte din prefață au cuprins durerea și simțul de revoltă, ce mocnea în sufletul Românului.

A. Secția Națională

2. Muzeul «Unirii»

După războiul mondial, dându-i-se Albei-Iulia însemnătatea istorică, ce pe dreptul o merită e ridicată la demnitatea de oraș al încoronării. Intru acest scop se clădește mărețul locaș de închinare: Catedrala Încoronării. La ambele părți ale acestei clădiri monumentale sunt două gru-

puri de camere, dintre cari unul servește ca locuință pentru episcopul militar și oficiului său, iar celalalt grup, terminat abia în anul 1929 a fost destinat Muzeului „Unirii“.

Localul constător din 2 sale mari la parter și alte 2 la etaj la începutul înființării muzeului părea prea încăpător, întru cât aranjată o singură sală dela etaj cu mobilier, menit să adăpostească documente și obiecte în legătură cu „Unirea“ neamului, deși s'au dat circulare peste circulare din partea centrului „Astrei“ din Sibiu către toate autoritățile, totuși abia s'au strâns câteva scrisori în legătură cu 1 Dec. 1918. Astfel s'a ajuns la soluția să se aducă obiecte dela muzeul Iancului din Vidra și s'au cerut duplicate dela Muzeul Militar din București de pe fotografiile din războiul României ca să se umple dulapurile altfel destul de prezentabile. S'a aranjat în felul acesta secția națională a Muzeului „Unirii“ cu documente scrise și tipărite între anii 1848—1918, arme vechi dela tribunii și prefectii din 1848 și sper că încurând voi primi dela prefectura jud. Alba o mulțime de arme și drapele dela gărzile și conziliile naționale din 1918.

Firește trebuiau adăpostite în localul Muzeului „Unirii“ și acele monumente arheologice cari servesc cași temelie actului „Unirii“ și puse la îndemâna publicului vizitator. Aceste obiecte vechi, lăsate aici în Apulum de strămoșii noștri daci și romani sunt cași niște documente eterne, cari dovedesc dreptul nostru asupra Daciei, documente aproape însuflețite, ce nu le poate mânca nici rugina, nu le poate mistui nici focul și nici măcar vremurile grele, cari au trecut peste ele nu le-au putut nimici cu totul. Astfel s'au așezat în localul Muzeului „Unirii“ capiteli, decoruri de poartă, altare, pietrii funerare, statui, cărămizi, ceramica și alte obiecte găsite în Apulum și jur și s'au căutat noi obiecte arheologice, cari împreună cu cele de mai sus vor fi tratate în capitole deosebite.

Când s'au aranjat toate obiectele la locul lor, deși unele s'au pus în cele 2 galerii mari, s'a observat că salele spațioase de mai înainte au devenit neîncăpătoare, cu atât mai vârtos, că dela un muzeu al „Unirii“ se așteaptă pe dreptul să aibă și alte lucruri, pentru cari să învredniciască numele simbolic, ce-l poartă. Ca să nu pomenim de altceva, ci numai de aranjarea demnă a etnografiei județului, care are trei ținuturi bine distincte și anume: Munții Apuseni, valea Mureșului și ținutul Sebeșului și e suficient să se vadă, că trebuie mărit actualul local sau dacă aceasta nu o permite armonia planului edificiului de încoronare și nici terenul de acolo, atunci trebuie căutat și dacă nu e altă posibilitate trebuie înălțată altă clădire, care să adăpostiască o parte a

obiectelor din Muzeul „Unirii“. Cercetându-le să poată zice oricine în gândul său : am văzut trecutul sbuciumat al Românului și cunosc întreg prezentul glorios și pitoresc al țării acesteia, binecuvântate de Dzeu cu toate bogățiile ei naturale, precum și hărnicia și priceperea artistică a locuitorilor României.

3. Ce-ar trebui să cuprindă Muzeul «Unirii»?

Ar trebui deci în actualul local al Muzeului „Unirii“ aranjată o sală cu tablouri și obiecte dela familia regală ca : tronuri regale, arme, îmbrăcăminte, mobilă de orice natură, medalii, scrisori și altele, pentruca vizitatorul să poată vedea acestea relicvii prețioase ale acelor, cari au dat totul pentru făurirea și bunăstarea României timp de peste 50 ani.

Altă sală cu tabloul cel mare al Intrării lui „Mihai Viteazul“ în Alba-Iulia să cuprindă portretele sau busturile marilor bărbați politici, poeți și cărturari din orice tagmă, cari au lucrat cu peana sau cu graiul, ori prin suferințele îndurate au contribuit cu obolul lor la înfăptuirea „Unirii“ tuturor Românilor.

O a treia sală să cuprindă documentele scrise și tipărite precum și cărți în legătură cu marii bărbați și actul măreț.

Iar sala a patra să cuprindă arme, drapele, numismatica, medalii și stampe din cuprinsul țării.

Atunci și numai atunci învrednicește muzeul actual numele de Muzeul „Unirii“, altfel e un amalgam de tot felul de obiecte, pe cari vizitatorul le-ar putea vedea și 'n alt loc fără să se mai deplaseze la Alba-Iulia, orașul istoric fără monumente, cari să-i arete locurile istorice și fără a vedea măcar un oraș industrial sau cu comerț înfloritor, în care situație, suntem siguri, nu va ajunge Alba-Iulia niciodată.

4. Muzeu etnografic.

Deodată cu aranjarea deplină a Muzeului „Unirii“ trebuie să ne cugetăm la aranjarea în cel mai scurt timp a muzeului etnografic, care să poată arăta vizitatorului în câte o sală toate județele României cu emblema, portul, uneltele casnice, ocupațiunea, tablourile marilor bărbați, luptele și vederile pitorești din județul respectiv. Ar fi deci vorba de aproape 90 sale cari împreună cu arheologia să prezinte o icoană deplină, celui care vrea să cunoască bine România, neavând toți mijloacele necesare și uneori nici timpul să cerceteze toate județele la fața locului. Ce să zicem de imenzul serviciu ce l-ar face școlilor, cari n'ar

învăța despre neam și țară numai în teorie!! Cât ar crește apoi prestigiul țării în ochii străinului, care ar vedea, că și noi suntem capabili de opere culturale de natura aceasta, cari în alte țări nu se fac numai pentru prestigiu, ci se socotește ca o necesitate, ce trebuie împlinită între orice împrejurări și cu orice sacrificii!!

Spre a arata ce fac alte țări în direcția aceasta amintesc numai faptul, că deși în Münchenul Bavariei sunt peste 20 muzee de tot felul, cu cel puțin câte 20—50 sale mari fiecare muzeu, totuși bavarezii, cari plătesc și despăgubiri de războiu și impozite mari bisericești nu s'au îndestulit cu cele 350 sale câte avea în anul 1927 „Deutsches Muzeum“, ci în anul 1930 i-au mai adăugat alte 300 sale (citește treisute), iar România biruitoare să nu fie în stare a ridica un muzeu cu cel puțin 90 sale?! E de necrezut! Vom aduce noi tot feliul de pretexte ca lipsa de numerar, criza economică și chiar morală sau că noi suntem la început, ori că avem o mulțime de muzee regionale, să fie chiar așa realitatea și tot trebuie aduse toate eforturile de-a face din orașul încoronării martor al celor mai însemnate evenimente ale neamului, un oraș al monumentelor și muzeelor ca oricare vizitator să plece mulțumit de-a fi văzut ceva vrednic și înălțător în Alba-Iulia. Library Cluj

Știm și aceea, că muzeul etnografic pornit cu atâta însuflețire în capitala Ardealului, în Cluj luptă cu greutate materiale de neînvins și-ar trebui sprijinit și terminat acela mai întâi, totuși îndrăznesc a zice, că un muzeu etnografic la Alba-Iulia al întregii țări e de-o egală însemnătate, dacă nu mai mare cași celui din Cluj, cu atât mai vărtos, că nici feliul aranjării, nici scopul și nici macar împrejurările, cari îl reclamă nu sunt aceleași și atunci putem continua cu toată inima opera începută la Cluj și deasemenea trebuie înfăptuit cât mai curând și Muzeul etnografic la Alba-Iulia.

Teren potrivit se găsește în cuprinsul zidurilor cetății Alba-Iulia. O de-ar găsi și guvernul țării o sumă de circa 10 milioane, fie și în 2 ani ca sa putem ridica cu un ceas mai de vreme muzeul etnografic atât de indispensabil acestui oraș simbolic! Sau dacă bugetul țării pe lângă cea mai mare bunavoință nu permite o astfel de rubrică neobișnuită la noi nici chiar din capitolul destinat „Educației poporului“ căci acest scop îl servește un atare muzeu, atunci ne cugetam și ne întrebăm, oare găsi-vom bunăvoința necesară la domnii parlamentari ai județului Alba și mai ales la dl Iuliu Maniu, alesul Albei-Iulia de-a recomanda județelor să prevadă în bugetele anilor 1932 și 1933 suma de lei 150000 (unasută cincizeci mii) cu care să se cladiască și aranjeze în Alba-Iulia sala județului respectiv?!

Sau dacă cârmuitorii țării nu socotesc muzeele ca o necesitate culturală, fără care nu avem titlul, în baza căruia să putem pretinde loc între țările culte sau cele puțin între acelea, cari tind spre cultură sperăm, că se va găsi cel puțin un ziar din cele multe, care judecând asupra însemnătății unui Muzeu Etnografic la Alba-Iulia va începe numai decât o colectă publică știind să însuflețiască și câștige pentru o cauză atât de măreață și necesară pe oricare român care, se trage din neamul cel mai cult al vechimii. Scriitorul acestor rânduri va fi printre cei dintâi, care-și va da cu drag obolul său pentru înfăptuirea unui scop ce nu mai poate întârzia, dacă nu vrem să rămână țara în părăsire mai altfel decât a fost în timpul năvălirii popoarelor barbare.

5. Privire specială asupra secției naționale.

Și-acuma sa trecem la obiectele mai însemnate din secția națională pentru a vedea ce lucruri lipsesc și cari pot fi încă salvate dela pieire. Documentele noastre istorice ne duc până la epoca marelui eveniment al anului 1848, al cărui prim erou este Avram Iancu. Din timpul de organizare al legiunii genina Avram Iancu avem câteva chitanți date de furnizorii armatei române și scrisori de-ale tribunilor Axente, Balint Dobra etc. către prefectul general, apoi adrese către prefecti din partea consiliului național. Aici sunt și proclamațiile diferiților comandanți imperiali și maghiari date cele mai multe și în limba românească. Câteva arme de-ale glotașilor lui Iancu, și pistoalele tribunilor români servesc ca mărturii ale curajului, cu care a luptat Românul în 1848. Urmează frământările politice cuprinse în diferitele memorii ale vlădicilor Șaguna și Leményi și altor fruntași către împăratul și răspunsul dat de ministrul acestuia în chestia ușurării soartei poporului românesc și-a preoților lui. Iancu, în timpul când se croiau noi condiții de viață neamului românesc din Transilvania era numai cu trupul printre cei vii, deaceia toata plăcerea și-o afla în fluieru-i fermecat, ce se pastrează în muzeul nostru alături de vestonul, ce l-a purtat mai pe urmă și care a fost dăruit muzeului de preotul din Galeș, o comună din apropierea Săliștei. Aici este și ultima scrisoare a lui Iancu adresată „Gazetei Transilvaniei“ în anul 1871 de cuprinsul următor :

Stim. Dle Redactor.

„Mai în săptămânile trecute nu numai natura vegetabilă, fără întâi firea omenească îmbrăcase un doliu sărăcăcios, însă Dzeul cel

de sus amândouă aste firi le schimbă întru bucurie liniștind vijorul timpului, așisderea noi ăștia dela munți presimțim c'om avea un or mai bun decum gândisem. Noi am vrea ca bucuria noastră să vadeze și șesurile prefăcând ostenelile oamenilor în fruct și-atunci însăși oricare națiune să poată învia și organiza cea de lipsă. Națiunile celea puternice cu cultura lor sosind în ajutorul unui altuia; asta ar fi de dorit și la poporul român ca ei să se ajute unul pe altul să poată înainta asemenea și cu celelalte națiuni.

Abrud 24 Iunie 1871.

AVRAM IANCU

*advocat și general și prefectul legiuni rom.
auraria gemina.*

Epoca memorandumului a fost bine reprezentată numai cât timp au ținut serbările iubilare din Mai 1929, căci îndată după trecerea acestui moment însemnat membrii familiei Dr. Ioan Raț, cărora aparțin în prezent aceste documente și le-au luat înapoi și muzeul a rămas numai cu : copia memorandumului, o adresă de omagiere a cetățenilor din Slatina-olt și procese verbale de-ale comunelor din Transilvania, cari încurajau pe memorandiști alătura de tabloul presei și al apărătorilor memorandiștilor. *Ne lipsește corespondența lui Vasile Lucaciu, Mihali, Pop de Băsești, Coroianu și altor fruntași de azi precum și diferite tablouri cu memorandiștii, cari se mai păstrează ici colo pe la casele preoților bătrâni, pe cari îi rugăm să trimită tot ce au în legătură cu îndrăznețul act de afirmare al Românilor din Transilvania. Să nu uitam, că nu numai timpul, ci și indolență aruncă vâlul uitării peste aceste momente ce trebuie să fie pururea vii în inima generațiilor viitoare, cari fără ceva document vizibil nu pot să-și înagineze evenimentul dela 1894—95. Dela începutul războiului mondial și decursul acestuia n'avem nimic până la 1916, când intră armata română în Transilvania. Acum încep scenele dureroase ale luptătorilor români, cari prin tranșeele dela Oituz, Mărăști, Târgu Ocna, Mărășești te fac să meditezi fără voie asupra acelor momente de groază din anii 1917—1918 până la momentele de bucurie prilejuite de unirea fraților din Basarabia, Bucovina și Ardeal. Abia cele petrecute la 1 Dec. 1918 în Alba-Iulia le avem în număr mai complet ca discursul dlui Vasile Goldiș, procesele verbale de adesiune și corespondența gărzii și conziliului național din Alba-Iulia. Ne lipsesc și aici *drapelele gărzilor sau conziliilor naționale precum și corespondența diferitelor unități din centrele mai însemnate ale Transilvaniei și chiar celelalte discursuri dela 1 Dec. 1918 în original sau copie dela A-Iulia, așa**

că foarte ușor se poate întâmpla să nu se mai găsiască peste câțva timp aproape nimic, aducător aminte de acest moment, ce nu trebuie dat uitării niciodată. Disparația în trecut e ușor de explicat, căci în era trecută ni-se confisca tot ce ne amintea originea comună de frate, așa, că spre a scăpa cei mai mulți de șicanele autorităților de-atunci sau de internare au aruncat în foc cărți, scrisori, tablouri și drapelul național chiar, sau steaguri dela alegerile memorabile de deputați.

Poți întreba și scotoci cât vrei pela cei mai dârji păstrători ale acestor clenodii sfinte și nu vei găsi decât amintirea dureroasă a acelora. Rugăm deci încăodată să se trimită la Muzeul „Unirii“ din Alba-Iulia tot ce-a mai rămas de orice natură, în legătură cu momentele atât de însemnate acum și mai ales în viitor, amintite mai sus. Vederile în legătură cu vizita familiei regale și înțrarea armatei în Budapesta împreună cu proclamațiile diferiților generali încheie seria documentelor ce le cuprinde secția națională a Muzeului „Unirii“.

B. Secția Arheologică

6. Primele începuturi arheologice

Fig. 1. Doi bani de aur de origină dacă aflați în jurul Turdei

Cele mai vechi urme culturale din Apulum au stat îngropate secole de-a rândul până ce s'au găsit unii bărbați, învățați, cari stăpâniți de dorul de-a cunoaște graiul slovei moarte, ce era sculptată în diferitele altare romane și pietrii funerare ale strămoșilor noștri au strâns la olaltă mulțimea pietrilor împărășiate pela casele particulare. Făcând apoi înșiși săpături le-au adunat într'un muzeu, care să fie de oparte mărturie a gradului de înaltă cultură pentru cei cari s'au ostenit în căutarea și adunarea acestor pietrii, iar de altă parte să poată spune adevăraților moștenitori legitimi ai plaiurilor Transilvaniei originea și traiul lor din cele mai vechi timpuri. Ele ne servesc totodată și nouă ca îndemn la lucru spre a lăsa în urma noastră astfel de monumente, cari se pot deteriora sau ascunde câțva timp, însă nu pier niciodată.

Intre primii scrutători ai trecutului acestui oraș și a bogățiilor arheologice, ce le ascundeau temelile vechiului Apulum sunt de-a se înșira diferiți comandanți militari ai Carlsburgului de pe vremuri, cari după

1700 cele mai valoroase obiecte romane le trimit Muzeului din Viena și permit ca unele din ele să se adăpostească pe la muzeele germane din Sibiu, Sighișoara, Sebeș. Astfel în Biblioteca imperială din Viena sunt 28 cele mai frumoase pietrii de marmoră aflate în Apulum, la Muzeul Bruchental din Sibiu sunt 17 bucăți, în Muzeul liceului evangelic din Sebeș sunt 4 și la Sighișoara 2. *)

Când în locul comandanților militari de origine germană ajung cu timpul exponenți ai guvernului maghiar, atunci obiectele arheologice romane se opresc în drumul lor de pân'acum și îmbogățesc: Magyar Nemzeti Muzeum din Budapesta 12, Cluj 10, Aiud 13, Deva 5 și alte 6 buc. dintre cele mai valoroase au fost pierdute în drum spre Pesta lângă Segedin, unde s'au cufundat cele 2 vapoare, ce le aduceau dela A-Iulia.

7. Societatea pentru arheologie a județului Alba.

Abia târziu de tot prinde ideie, ca obiectele găsite într'un ținut sa fie adunate în muzeu local spre a fi cunoscute și cercetate și de aceia, în ținutul cărora s'au aflat. Astfel pe la 1888 se înființează la Alba-Iulia prin stăruința unor advocați, profesori, preoți și funcționari o societate arheologică a județului Alba, numita în ungurește: „Az Alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egyesület“, care adună an de an tot ce găsește în urma săpăturilor făcute de particulari și mai apoi se fac săpături oficiale, conduse mare parte de prof. Dr. Cserni Bela și Avéd Iacob, cari aproape 30 de ani au fost cei mai activi membrii ai societății.

Deși chiar la înființare a avut greutăți inerente ori cărui început și-apoi înșiși primii inițiatori cum au fost Reiner Sigismund și Rajnai Ignățiu au împiedicat sub diferite pretexte aproape 2 ani bunu mers al societății, totuși comitetul de 40 membrii sub președenția lui Dr. Csato. subprefectul jud. Alba și patronată de episcopul rom. cat. Lönhard Francisc, având sprijin însemnat dela profesorii Dr. Temeșvári și Dr. Kóródy Petru și a altora a raspândit numele societății și afară de marginile județului și chiar peste granițele de atunci ale țării. S'a purtat corespondență cu învățații din Viena, Praga și chiar Berlin, cum au fost Dr. Jung, Ackner și Müller și Societatea academică din Prusia, care a publicat sub îngrijirea lui Theodor Mommsen vestita carte, intitulată: „Corpus inscriptionum latinarum“, în care se face amintire și de inscripțiile obiectelor, găsite în Apulum și'n toate orașele înfloritoare ale Daciei fericite

*) Cserni: Alsófehérv. története a romai korban pag. 236—399.

Societatea având membrii fondatori, pe viața, și ordinari la început a reușit să adune în jurul steagului desfășurat la anul 1888 un număr de peste 140 membrii din toate clasele sociale, cari pun bani, alții depun muncă și iarăși alții deșteaptă interesul la cei de sus și la cei de jos, în pături cât mai largi, pentru ca'n cele 18 anuare, scoase de societate între anii 1888—1916 să se constate, că societatea mică la început a crescut repede asemenea unui păraiaș, ce curge dela munte, atât în ce privește numărul membrilor și interesului arătat de aceia, cât și numărul obiectelor arheologice.

Firește oricâtă însuflețire depune cineva întru atingerea unui scop, când e la mijloc și chestiunea materială pentru atingerea țintei fixate scade cu timpul entuziazmul unei societăți fie acea chiar numai pur culturală. Astfel nu e mirare, că fie din cauza taxelor restante ale membrilor, fie în lipsa sumelor mai mari cu cari să se facă săpături mai rodnice sau să cumpere mulțimea obiectelor dela particulari, cari le socotiau ca obiecte de comerț și cereau prețuri fabuloase după interesul ce-l arăta cineva obiectului, deaceia cu tot patronajul episcopului societatea e silită să reucgă în anul 1895 la sprijinul statului. Acesta la început varsă sume de câte 200—600 coroane, apoi crește acest ajutor până la 1000 coroane. cluj / Central University Library Cluj

Am putea zice mărirea vechiului local al societății adăpostită în clădirea grădinei de copii, pus la dispoziție de oraș s'a făcut în mai mare parte din cele 8000 coroane date de stat prin ministerul instrucțiunii publice și de culte ungar în anul 1905 prin rate de câte una mie lei cu No. 35483. Astfel pe dreptul s'a putut publica în anuarul al XVI-lea din 1910 pag. 6 alineat III. că „sala cea mare numită lapidarium intern e zidită cu ajutor de stat“ . . . iar în alineatul următor se scriu următoarele: „Suma de una mie coroane, dată de minister ca ajutor de stat rata VI pentru zidire a fost întrebuințată la ștergerea totală a datoriei luată cu poliță în suma de cor. 3000, care în felul acesta a și fost lichidată. Mai târziu se aranjează tot cu ajutor dela stat și un „lapidarium extern“ cu suma de 1633 coroane, primită dela inspectoratul muzeelor prin Dr. Cserni Bela (vezi anuarul soc. XII din 1913 pag. 6 alin. 1.) Și fiindcă la evacuarea vechiului local al muzeului arheologic s'au iscat unele divergențe între comuna politică și Societatea de arheologie întru cât societatea pretindea unele despăgubiri pentru capitalul investit în lărgirea edificiului fost grădină de copii, adăugându-i cu mijloacele proprii una sală mare numită lapidarium intern și a aranjat coridorul de așa cât să formeze o a doua sală numită lapidarium extern pentru sta-

bilirea adevărului, dam după anuarul XI al societății din anul 1908 pag. 99 alin. 3 următoarea dare de seamă: „Sala cea mare (lapidarium intern) a fost terminată în vara anului 1906. Cheltuelile de zidire le-am acoperit parte din ajutorul de stat în suma de 3000 cor. deja ordonat și materialul de piatră rămas dela săpături, parte din suma de 3000 cor. luată împrumut dela bancă în contul ajutorului de stat în rate anuale de câte 1000 (una mie coroane).

Comuna politică a contribuit cu 480 coroane, total intrări au fost 6654 cor. La cheltueli sunt pozițiile: zidirea 5000 cor., zugrăvitul 287 cor., lucru de mecanic 153 cor. cheltueli mărunte 212 cor., timbre 13 cor., dobânzi la bancă 90 cor. total 5756 cor. rămâne o diferență în plus de 898 cor. din suma prevăzută pentru mărirea localului precum și împrumutul de 3000 cor. luat dela bancă, care a fost plătit consecutiv din ajutorul primit dela stat.

Pentru lămurirea deplină a acestei chestiuni mai citez și pasagiul dela pag. 20 anuarul XVIII-lea, care cu duiosie amintește de localul modest, în care s'au adăpostit obiectele arheologice, apoi adaugé: „astăzi pe deoparte tot numai din bunăvoința orașului, de altă parte cu sprijinul statului și din puterea noastră muzeul are astfel un local propriu pompos cu ~~60~~ ¹⁰ curte largă, cu o sală mare de 10—17 metrii lungime cu alte 3 sale mari și 2 mai mici, cu un coridor lung și lat și cu locuință pentru îngrijitor. Acest edificiu valorează azi circa 60,000 coroane, iar mobilierul abia s'ar putea reface cu mai puțin de 4000 coroane. Aceasta este situația reală a mijloacelor cu cari s'a mărit localul gradinei de copii, ajuns mai apoi muzeu și care a fost evacuat de primăria orașului având nevoie de acest loc: tot pentru grădina de copii, iar obiectele arheologice au fost așezate în Muzeul Unirii.

Cu ajutorul statului se începe și munca sistematică în facearea săpăturilor din Apulum și Murăș—Portus, cumpărându-se dela particulari obiecte mai numeroase și valoroase cum a fost colecția preotului rom. cat. Bakk Andreiu din ocna Sibiului cu 305 cor. 147 bucăți și dela Springer Adolf din Alba-Iulia mai multe obiecte în valoare de 120 coroane.

S'au primit dela stat 5465 obiecte preistorice din săpăturile dela Turda și 585 fluturi.

Tot cu ajutor de stat s'au procurat 4160 plante, 278 minerale. 40 b. sticle și 1 microscop.

O icoană mai clară asupra situației societății în cei aproape 30 ani de activitate continuă ne-o reoglîndează mai bine datele cronologice

asupra membrilor, obiectelor, venitelor și cheltuelilor societății, cum reiese din cele 18 anuare ale societății.

Anuar	Anul	Nr. membrilor fond pe viață și ordinari	Obiecte arh.	Cărți	Numismatică	Fondul so. cor.	taxe anuale solv. de m. cor.	Donații și alte ven. cor.	Ajutor de stat cor.	Total : taxe, donații, ajutor de stat
I	1888	134	200	—	—	55	197	—	—	197
II	1889	147	500	—	—	50	—	203	—	203
III	1890	168	830	—	—	255	300	80	—	380
IV	1891	164	1457	200	—	350	426	100	—	526
V	1892	156	1748	385	701	350	370	215	—	585
VI	1894	167	1751	385	727	532	228	385	—	673
VII	1895	167	1939	468	804	655	258	714	200	1172
VIII	1896	166	1975	478	1218	705	279	279	—	558
IX	1897	167	2062	655	1915	615	231	406	200	837
X	1899	168	2170	660	1925	918	222	153	500	875
XI	1902	156	2564	1078	1985	1018	440	555	200	1195
XII	1903	156	2697	1136	2182	2000	459	160	600	1219
XIII	1904	156	2965	1736	2650	2180	600	453	1000	2053
XIV	1908	158	3254	2970	3422	1316	714	29	3600	4343
XV	1910	139	3556	3907	3736	1130	300	251	1890	2351
XVI	1911	130	4169	3954	3736	3775	429	325	3500	4254
XVII	1913	128	5005	4190	3937	5151	474	150	1981	2605
XVIII	1916	120	6544	4634	3700	9000	—	—	600	600
Total :							5987	4458	14181	24626

Sunt greșit totalizate în anuarul din 1916 atât obiectele aparținătoare diferitelor ramuri ca nuizmatică, arheologie etc. cât și intratele anilor 1888—1916 cari fac cel mult 40.000 coroane, iar nu 74415 cor.

În anuarul ultim al societății de arheologie din 1916 sunt înșirate ca aflătoare în muzeu: 6544 obj. arheologice, 5865 obiecte preistorice, 679 obj. medievale, 1560 animale, 4122 plante, 278 minerale, 817 fluturi, 1 microscop, 40 sticle pentru microscop, 3937 buc. numismatice, 4334 cărți și avea adunate 15718 cor. pentru statuia lui Iancu Huniade la Alba-Iulia.

În decursul războiului, pentru asigurarea obiectelor mai valoroase au fost expediate la Budapesta câteva lăzi cu diferite obiecte, în deosebi arme medievale de unde au fost aduse după încheierea păcii generale prin mijlocirea d-lui insp. al muzeelor din Transilvania, Dr. Coriolan Petran, prof. univ. în Cluj.

La mutarea obiectelor în noul local, neputându-se controla, în

lipsa de inventar, exactitatea numărului obiectelor de tot felul s'a însemnat fiecare obiect și-apoi transportate în localul Muzeului Unirii, au fost inventariate.

Catalogul lor cel nou e alăturat la finea anuarului prezent. Fi-rește în acest catalog sunt arătate mai mult obiectele arheologice, în deosebi cele cu inscripții romane, iar obiectele din domeniul științelor naturale sunt indicate numai cu numărul. Numismatica în prezent e sub îngrijirea dlui profesor Lestyán Iosif, directorul vestitei biblioteci, numită Battyaneum, care și ea are câteva obiecte arheologice, depozitate în Muzeul Unirii.

Frumoasă activitate în 29 ani.

8. Istoria săpăturilor arheologice.

Fig. 2. Vezi scrisoarea din catalog Nr. cr. 1061

Fiindcă săpăturile de pân'atunci făcute fără sistem din partea miliției cu ocazia exercițiilor militare sau a particularilor cultivatori de legume în locurile istorice, arândate dela împărăție erau dăunătoare c -

rea societății se întră în legături prietenești cu comandamentul militar și se arată și diferiților proprietari sau arăndași însemnătatea istorică și culturală a obiectelor ascunse în pământurile lor. Se încep deci săpături făcute după cerințele arheologiei, întru cât se curăța pământul din jur și se fotografiază zidurile devastate de diferite popoare năvălitoare. Ele au fost îngropate în sânul pământului din cauza ploilor și părăsirii lor de adevărații locuitori daco-romani cu o cultură foarte înaintată, ce pune în uimire deopotrivă pe prieteni și pe dușmani.

Între primele descoperiri făcute sunt zidurile băii publice romane (thermae), care nu lipsia aproape nici unei așezări de coloniști romani al căror principiu de viață e cuprins în cuvintele: „Mens sana, in corpore sano.” Și într’adevăr te uimește nu numai soliditatea materialului folosit la baie pentru încălzit, conducerea apei, construirea bazenurilor, ci și calitatea acestor obiecte făcute din argilă, atât de solid și practic lucrata cât oricâte progrese a făcut tehnica de azi întrebuițând cele mai perfecte mașinării n’a putut nici măcar ajunge decum întrece meșteșugul adevărat măestrat al Romanilor în ce privește lucrarea în argilă. E mirare, că de-atâtea secole nici cei mai cumpliti dușmani ai argilei, ploaia și dintele vremii n’au putut distruge aceste obiecte.

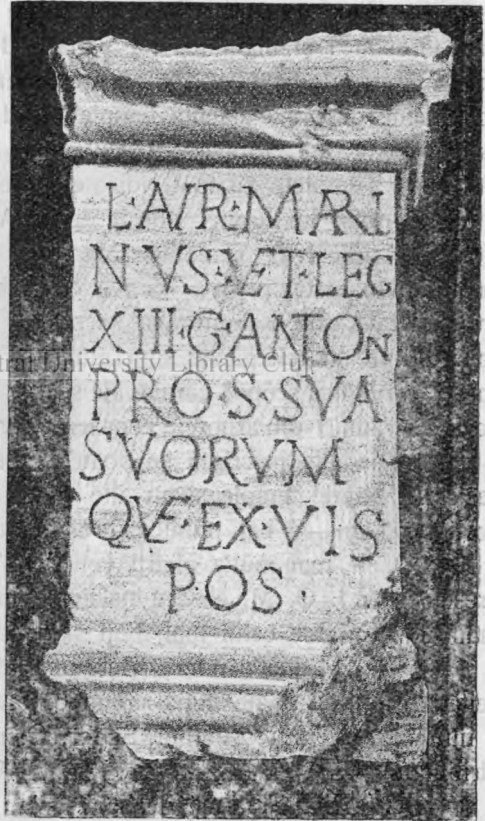

Fig. 3 — Altar. (vezi catalog secț. arh. Nr. crt. 155)

Neavând deocamdată locul și timpul necesar a descrie pe larg baia romană amintesc numai faptul, că obiectele făcute din argilă sunt cărămizi de diferite forme, mărime și grosime, apoi tuburi conducătoare de căldură, apă și vapori.

Obiectele aflate în muzeu le împărțim în două grupe mari și anume monumente de piatră și obiecte lucrate în argilă. Piatra a fost întrebuințată în arhitectură la ridicarea diferitelor clădiri publice și în sculptură la înălțarea monumentelor religioase sau funerare, de aceea și monumentele de piatră aflate în Apulum și adăpostite în muzeu le putem subîmpărți în pietrii votive, statui, pietrii funerare și diferite pietrii de ornamentație.

Altarele cași aproape toate pietrile votive sunt din piatră de nisip sau din marmoră. Cele mai multe au forma unei prisme patrulateră. Grosimea și înălțimea lor variază dela 30 cm. până la aproape 120 cm. Mulțimea dedicațiilor aflătoare pe diferitele pietrii votive servesc și ca documente despre existența templelor ridicate în Apulum; cele mai multe în cinstea zeilor: Iupiter, Aesculapius et Hygia, Mithras, Fortuna, și Nemesis. Templele au fost ridicate parte cu cheltuiala particularilor, cum a fost templul lui Iupiter ridicat de L. Antonius Secundinus sau al zeiței Nemesis, ridicat de Terentius Marcellus beneficiarius, parte de autorități publice. Nu toate pietrile votive erau depuse în templu. Unele altare erau așezate într-o dumbravă sacră, pe vârful unui munte sau la răspântii. Intre altarele găsite sunt multe fără nici o decorație. Singură scrisoarea ne indică scopul, caruia au servit. Altele au sculptate ghirlande de flori sau ramuri din arborele consacrat divinității, careia îi aparținea altarul.

Din alte inscripții se poate deduce faptul, că Apulum a fost înzestrat afară de temple și cu alte clădiri publice de mărimi diferite, ca: portice, fântâni, și băi publice, orologiu de soare și magazii militare.

Cele mai multe pietrii votive i-s'au dedicat lui Iovi cu inscripția prescurtată: I. O. M. ceace înseamnă Iovi Optimo Maximo sau pe românește: Lui Iovelui mai bun sau foarte bun și celui mai mare.

Uneori Iovelui e numit Bussumarius probabil după numele vreunei zeități celtice sau poate după vreun bărbat foarte distins (figura 2.). Alteori e numit: Aeternus, Monitor, Stator, Conservator după însușirile ce i-se atribuiau.

De-o venerațiune deosebită s'au bucurat zeul sănătății, Aesculapius împreună cu fida sa, Hygia.

Foarte interesantă e inscripția de pe altarul zeiței Minerva cea biruitoare de cuprinsul următor (fig. 5):

Minervae victricis pro sal(ute) Dom(i)no(rum) NN(ostorum) Augg(ustorum) Imp(eratoris) Severi et Antonin(i) Caesaris Ael(ius) Sabinus libr(arius) co(n)s(ularis) V(otum) S(olvit) M(erito). Minervei biruitoare pentru sănătatea Domnilor noștri Auguști, a împăratului Severus și a Cesarului

Antoninus după vrednicie și-a împlinit făgăduința logofătului conzular Aelius Sabinus. Pe lângă partea impresionantă a dedicației lui Aelius Sabinus inscripția mai are și un alt aspect interesant anume acela de-a se ști pozitiv data, când s'a înălțat acel altar. Din istorie cunoaștem, că Septimius Severus a avut 2 fii pe Caracalla și pe Geta. Cel dintâi a fost numit Caesar la 196 d. Hr. sub numele de Antoninus, iar 2 ani mai târziu la 198 a fost intitulat Augustus, deaceea și în inscripția *Domnilor noștri Augusti* se scrie cu doi „NN” și doi „gg” (Augg). Când mai târziu și Geta ajunge Caesar, pe inscripții în loc de „NN” și „Augg” vom găsi scris „Auggg” cu trei „g”. Cum în inscripția de mai sus avem numai doi „gg” putem deduce cu siguranță, că altarul Minervei a fost ridicat de Aelius Sabinus între anii 196—198 când Caracala a fost numit Caesar, iar la 198 i-s'a dat titlul de Augustus.

După Joe sau Iupiter cele mai multe altare s'au ridicat zeului persan Mithras introdus mai întâi în Grecia sub Alexandru cel mare și-apoi în Roma pe timpul lui Pompeius. Răspândirea cultului zeului Mithras s'a făcut mai mult printre soldați și din partea împăraților, cari în timp de primejdie înălțau rugăciuni fierbinți lui „Soli Invicto” (soarelui nebiruit), fiind socotit Mithras ca zeul soarelui. Din veacul al doilea d. Hr. cultul acestui zeu oriental s'a introdus și în Dacia, ceea ce se poate vedea din inscripțiile altarelor, reliefuri și diferite statui mai vărtos ale lui Mithras Petrogenitus sau a celui născut din piatră, de origine din Phrigia.

Fig. 4 Altar lui Joe (cat. arh. No. 176.)

Zece bucați arheologice aflătoare în muzeu ni-l reprezintă pe Mithras.

un tînăr frumos, îmbrăcat în haine orientale grecești, șapcă phrigiană sub care se ascunde un păr bogat, încins cu tunică scurtă, pantaloni largi și cisme sau ghete, iar pe umeri manta în formă de pelerină ale cărei aripi zboară 'n aier. Un adevărat Făt-Frumos de-al nostru, care îngenunche un bălaur în forma unui taur înfuriat. În ajutorul zeului vin cănele credincios și șarpele apărător, corbul ca paserea predilectă alui Mithras și niște bărbați, cari țin făclii în mâni luminând terenul de luptă al zeului.

Mithras se mai numește și „Bonus Puer“ sau „cel iubit“ cum i-se adresează G. Herennius Hermes în inscripția altarului dedicat lui Mitrae „Cauti.“ Altarele și statuetele zeului erau așezate într'un templu numit Mithreum.

Tabla de marmoră din fig. 7 ni-l arată pe Mithras astfel: sus dela stînga spre dreapta se vede o căruță trasă de 2 cai, ce varsă foc și sunt cărmuiți

de figuri de om. Scena aceasta închipuie Soarele-răsare. Înaintea cailor un tînăr într'aripat stînd în genuiichi reprezintă Luceafarul de dimineață. Lîngă el alt tînăr cu arcul întins se pregătește să lovia-că în omul, care stă în genunchi cu mâinile ridicate ca un semn, că toțt cîț doresc să se întroducă în tainele cultului trebuie să se supună lui Mithras trebuie să arete supunere necondiționată.

În mijloc sus este o perdea indoită în forma unei semiluni, iar deasupra capul unei vaci acopere taina cultului nebiritului zeu. Spre dreapta un tînăr arată chipul Cibelei, zeița tovarășe a lui Mithras, iar al doilea răzemat pe o columnă e un simplu privitor. Nu lip-ește

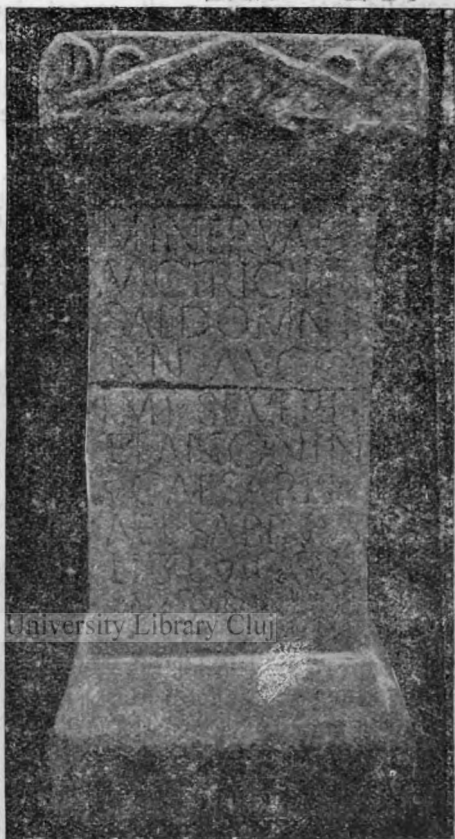

Fig. 5. Altar inchinat Minervei. (catalog secția arh. Nr. crt. 104)

nici porcul, de mai multe ori scroafa cu purcei cași dobitocul favorit al Cibelei.

În dreapta o femeie, posibil Luna mână 2 boi ce trag căruța la care sunt înjuțați.

În mijlocul blocului de marmoră un bărbat ține cu putere un taur în vreme ce alt bărbat în haine frigiene înlăntă pumnalul în animalul destinat jertfei.

Deasupra lor un trup de jumătate ieșit din piatră reprezintă pe Mithras Petrogenitus, care cerea închinătorilor lui să se pregătească cu postul, retrăgându-se într'o peșteră de piatră. În dreapta gura unui leu ne arată altă îmfașurare a puternicului zeu. Acolo sunt și balaurul, cânele, șarpele și bărbății însoțitori ai zeului.

Jos la stânga în partea ce lipsește, Phoebus își mână caii de foc. În colțul drept, supus la aceleași încercări din partea zeului stă un bărbat în fața unui șarpe uriaș.

Fig. 6. Altar (cat. secț. arh. 269)

Acest tablou în parte sau întregime se vede și pe alte pietrii votive închinat zeului Mithras dupăcum ne arată fig. 8.

În legătură cu zeul Mithras amintesc faptul că 'n anii din urmă s'a găsit probabil un „Mithraeum“ la Alba-Iulia, în grădina unui locuitor N. Oancea. Aici în terenul din jurul cetății, aproape de noul local al liceului Mihai Viteazul s'au găsit 2 capete de Mithras cu șapcă phrighiană, 1 Mithras-Petrogenitus, 1 altar, și 1 relief pe-o tablă de marmoră. Cele dintâi sunt la Muzeul Unirii, iar relieful se află în Muzeul lic. „Mihai Viteazul“. Posibil să se mai găsească încă și alte pietrii aducătoare aminte de cultul zeului Mithras atât de răspândit în Dacia și mai ales în Apulum.

Din catalogul alăturat se vede, că și cultul zeului Apollo era destul de răspândit alătura de al Dianei Augusta.

Unele altare sunt dedicate zeităților mai puțin cunoscute în mitologie ca Epona cea sfântă, Regina Badonilor, Glycona și chiar Fortuna. În schimb vom găsi adesea pe mult adorata Nemesis, zeița dreptății și pe Silvanus, zeul pădurilor și al păstorilor.

— 8 — Mithras.

Silvanus era venerat în fiecare casa de țaran, deoarece sub scutul lui prospera casa, pădurea, și câmpul. Ca prieten al țăranilor nașăjiți n'avea înfașurarea maistoasă alui Apollo sau Hercule, ci semăna cu un bătrân muncit, încins cu o tunică scurtă, având barba stufoasă sta gata s'asculte ori când plângerile oamenilor, cari cereau sănătate pentru vitele lor. Uneori pe lângă spicul de grâu din stânga poartă și'n dreapta o seceră sau dacă vrem, îi putem zice și sabie în forma unei seceri, asemenea sabiei cunoscute la Daci. Astfel s'au găsit în Apulum mai multe altare mici și mari ridicate în cinstea lui Silvanus, cărui-a-i aduceau jertfe de făină, vin și carne de berbece. În fig. 9 se vede deasupra viței de vie și capul lui Silvanus cu barba i caracteristică.

Statuele aflate în Apulum și jur parte au fost găsite întregi, parte sunt numai bucăți îndeosebi capete, mâni, picioare și degete chiar Abia 3 statui de marmoră, a unui bărbat și-alor 2 matroane s'au găsit

întregi, celelalte sunt numai bucăți sau resturi. La muzeu avem capetele lui Apollo, Diana, Ianus cel cu 2 fețe și Iupiter, cari împreună cu resturile diferitelor statui ca degete de mână sau picioare, cele mai multe din marmoră, sunt foarte expresive și artistic lucrate.

O atențiune deosebită merită statuia din marmoră a împăratului Antoninus Pius sau după alții alui Filip Arabul. Decorul hainei lor și ornamentația din piept sunt un indiciu suficient, că ai în față chipul unui împărat roman.

Fig. 9. Cap de Silvanus cu barbă.

Fig. 10. Statuia unei matroane romane.

Tot așa de vizibilă e îmbrăcămintea unui soldat roman cu scutul și platoșa lui precum și cea a unui nobil sau patrician cu toga romană.¹

Statuia de marmoră din fig. 13 a fost găsită la 1898 cu prilejură darămării bisericii lui Bathori, în care a fost zidită cu alte obiecte romane după cum era obiceiul în vechime, când nu se puneau nici un

preț pe arheologie și nu se cunoștea îndeajuns foloasele acestei științe importante,

Statuia are o înălțime de 120 cm. Imbrăcămintea e aleasă și poziția brațelor elegantă. În stânga are un pergament spre care arată cu dreapta. Înfațișează sau pe consulul roman sau pe vreun magistrat distins al orașului. Îndoitura mică a togei ne arată moda cea veche la Romani, deoarece în timpurile mai noi toga avea îndoituri mari, sub cari se puteau ascunde chiar și obiecte mai mărunțele.

Și-acum să trecem la mulțimea pietrilor funerare sau pietrii de mormânt aflate în Dacia Apulensis și chiar în Apulum.

Romanii din Dacia mai mult își îngropau trupurile morților, decât le ardeau. Cei săraci erau puși în sicrie sau aruncați numai în groapă. Sicriile celor bogați erau puse în așa numitele sarcophage, cari îngropate în pământ și zidite cu cărămidă îți fac impresia criptelor mărețe de mai târziu. Sarcophage s'au găsit multe în Apulum, însă cum au forma unor lăzi mari de piatră li-s'a dat diferite întrebuințări. Deaceea nu e mirare, că unii au strâns apă de ploaie în sarcophag, alții au depozitat cereale sau l-au folosit pentru adăpatul vitelor, fiecare după priceperea și năcazul propriu. Abia s'au păstrat 2 sarcophage aflate deasupra cimiterului din Maierii. Prin spărturile, ce le-au avut în diferitele părți se vede c'au fost jefuite cu mult înainte de ce-au fost scoase din cimiter și depozitate în muzeu. Abia craniile și câteva vase de lut au mai putut fi salvate. Altfel se mai găsesc și astăzi sarcophage la particulari, cărora numai coperișul cel greu le lipsește.

Sarcophagul de comun n'are nici un decor deosebit, afară de unele figuri mai puțin însemnate.

În schimb pietrile puse la morminte sunt foarte decorate și pline de înscricții. Unii oameni necunoscând însemnătatea arheologică a acestor pietrii uneori rotunde și cufundoase le întrebuințau pentru a da hrană în ele porcilor. Pietrile funerare au forme patrulatere sau rotunde și au sculptat chipul mortului. La altele găsim 3 și chiar 4 chipuri ale celor îngropați. Firește pe lângă figurile de jumătate ale celor morți sunt tăiate în piatră și alte figuri de om, animal, păsări și plante, cari toate arată cultul deosebit ce-l aveau Romanii față de sufletele morților.

Înscricția pietrilor funerare începe cu D. M. sau Dis Manibus adevă zeilor Manes, cari reprezentau spiritele morților, despre cari nu se știa dacă au fost bune sau rele.

În figura 14, care ni s'a păstrat numai pe jumătate avem o piatră funerară, ce-a fost descoperită tot în biserica lui Bathori la 1898. Se

vede că zidarul a tăiat piatra în două, căci întreagă nu o putea pune. Astfel se explică aflarea numai a unei părți, oricât a căutat la timpul său prof. Cserni și după jumătatea cealaltă. Pe această piatră se află figura unei femei încunjurată cu un brâu sau cunună în formă de semicerc.

Alătura de chipul femeii, care ține în stânga o fibulă, iar în dreapta o cheie ca simbol al bunei gospodine a fost desigur și un chip de bărbat. Lucrul e meșteșugit, iar scrisoarea veche. Se pot citi abia aceste litere: D. M. ATIVS A... C. FL. KAVT... AIXIU AN NOS XXXI.

Între pietrele decorative înșirăm columnele, capitelurile și decorurile.

Fot. 11. — Tritoni.

Columnele asemenea stâlpilor de lemn sau zid dela foișoarele noastre erau lucrate artistic. În deosebi capitelurile sau partea de sus imitând stilul doric, ionic, corintic, egiptean sau combinate ne arată gradul înalt de cultură la care s'au înălțat locuitorii Daciei.

Porțile încă erau împodobite cu pietrii în forma unui con de brad și au diferite mărimi și deseneuri.

Frontul caselor era împodobit cu pietrii lucrate artistic în linii drepte sau șerpuitoare, după cum se face altfel și azi fațada caselor, firește mai mult din tencuială.

Atâta lucru se pune în decorația caselor cât nu numai frunză de viță de vie, ciorchine, animale, ci chiar și figuri de oameni împodobesc diferite pietrii cum să vadă în figura 11, cei doi Tritoni, fiii lui Neptun, Tritonii suflă în instrumentele lor, formate din coajă de melc fie cântece de veselie fie de supărare, după cum tatăl lor, Neptun, poruncia să se

turbure apa ori să fie liniștită. Bărbatul pune mâna stângă pe umărul femeii, iar ambii țin câte-o lopățică în mână pentru vâslat.

În fig. 12 se vede chipul unui călăreț trac gata să implânte sulița în animalul de lângă picioarele de dinainte, pe care altfel îl latră un câne. Înapoi un om se ține de coada calului. Închipse pe călărețul trac la vânătoare.

Fig. 12. — Călăreț trac la vânătoare

Și-acum să trecem la obiectele făcute din argilă, cari în Muzeul nostru sunt atât de multe și alese cât ceramica și rarele înscricții pe cărămizi atrag vizitatorii chiar și din străinătate. Cărămizile și olanele dela coperișul caselor precum și bucățelele mici hexagonale patrute și alte forme variate întrebuințate la padimentul camerelor sau dușumea erau făcute din argilă.

Uneori făceau din argilă stâlpi de cărămidă (hipocaustum) pentru rezemarea greutăților sau pentru decor. Numai privind la fața locului mulțimea cărămizilor patrate de 40 cm. și chiar de 80 cm. apoi cele rotunde și groase de 15—20 cm. ori a celor în formă ovală sau spirală îți poți da perfect seamă de priceperea și iscusința romanului în frământarea și întrebuițarea argilei.

Pentru noi cărămizile aflate în Apulum și peste tot în Dacia mai au și altă importanță. Ne-o arată inscripțiile celor mai multe obiecte din argilă. Unele din cărămizi poartă și pecetea legiunii și conducătorului sub care s'au făcut diferitele cărămizi.

Spre a înțelege proveniența acestor inscripții de pe cărămizi e necesar să cunoaștem organizația militară romană în Dacia, căreia e de-a se mulțumi toate lucrările în argilă și ridicarea celor mai multe monumente de piatră în țara stăpânită de strămoșii noștri.

E cunoscută împărțirea armatei romane în legiuni de câte 10 cohorte (regimente) 30 manipule (batalioane) și 60 centurii (companii). În fruntea unei legiunii care avea 6000 soldați sta comandantul suprem numit legatus iar subalternii acestuia erau 6 tribuni, apoi 60 centurioni sau căpitani, 120 sublocot. (succenturio) și 120 stegari numiți signiferi sau purtători de steag. Legiunea mai avea un divizion de cavalerie cu 300 soldați călări conduși de un praefectus equitum (prefectul cavaleriei) și 30 decurioni (căpitani). Armata în vreme de pace împărțită în centurii sau companii îndeplinea diferite lucrări de fortificații, pavaj, drumuri și chiar materialul de cărămidă ei îl pregăteau și transportau. Deaceia aflăm pe foarte multe cărămizi inscripția următoare Leg. XIII Gem. adică Legiunea XIII gemina. Așa se numea unitatea militară, care staționa în Dacia respective în Apulum. În rândul al doi ea și uneori al treilea e indicat și numele comandantului de centurie, care conducea lucrările, ca deoparte să se știe numărul și de altă parte calitatea lucrării îndeplinite de fiecare centurie sau companie. În cele următoare vom înșira inscripțiile cărămidelor aflate în Apulum și păstrate în muzeu:

LEG. XIII GEM. IUNI ADJUTOR	1 citește	<u>Leg[io] XIII Gem[ina]</u> Iunis Adjutor.
LEG. XIII. GEM. ALBUCI ASPRI	2.	<u>Leg[io] XIII Gem[ina]</u> [centuria lui] Albucius Asper

EG XIII GE NTON	3.	<u>Lcg[io] XIII Gem[ina]</u> [An[ton[ian] t]
LEG XIII GE AV. APOLLONI	4.	<u>Leg[io] XIII ge[mina]</u> [Au[relius] Apolloni.
LEG X.II GEM LVCRET AQVILA	5.	<u>Leg[io] XIII gem[ina]</u> Lucret[tius] Aquila.
LEG XIII GE IV DIEOTARV	6.	<u>Leg[io] XIII ge[mina]</u> [Ju]lius Deiota[rus].
XIII GE S DEIOTA	7.	[Legio] XII ge[mina] [Iuliu]s Deiota[rus].
LEG XIII GE VLP FRONT	8.	<u>Leg[io] XIII ge[mina]</u> Ulp[rius] Front[onius].
G XIII GEM GODES	9.	<u>[Le]g[io] XIII gem[ina]</u> [Aurelius] Godes.
LEG XIII GEM AVR GOD FE	10.	<u>Leg[io] XIII. gem[ina]</u> Aur[relius] God[es] fe[rit].
LEG XIII GEM HERACLI	11.	<u>Leg[io] XIII gem[ina]</u> Heracli[us]
LEG XIII G IVL IVLI	12.	<u>Leg[io] XIII. g[emina]</u> Jul[ius] Juli[anus]
LEG XIII G	13.	Leg[io] XIII g[emina]
Ϡ IIIX 37	14.	invers: Le[gio] XIII ge[mina]
LEG XIII G FL. MARTINVS	15.	<u>Leg[io] XIII g[emina]</u> Fl[avius] Martinus.

LEXIII MENAN DER	16.	<u>Le[gio] XIII g[emina].</u> [Aurelius] Menander.
PED SING	17.	Ped[ites] sing[ulares].
LEG XIII GE ST SENTIA	18.	<u>Leg[io] XIII ge[mina].</u> Sta? Sentia.
ELVALEN GEM	19.	<u>[A]el[ius] Valen[s]</u> [Legio XIII] gem[ina].
LEG XIII GE EL VITAL	20.	<u>Leg[io] XIII ge[mina].</u> [A]l[ius] Vital[is].
ΛΑΒΑ XV ^s ΟΙΙΙΧΟΝ	21.	citește invers Ael Valens <u>Leg[io] XIII g[emina].</u>
LEG XIII GEM VALFANAM	22.	<u>Leg[io] XIII gem[ina].</u> Val[erius] Fanani[us].
LEG XIII G CE CAPID	23.	<u>Leg[io] XIII. g[emina]</u> Ce Capid (?).
LEG XIII TEIC	24.	indescifrabilă
G XII C CODWEL	25.	indescifrabilă
LEG XIII GE CALISTRI	26.	<u>Leg[io] XIII ge[mina]</u> [Aurelius] Callistri.
GE TARI	27.	<u>[Legio XIII] ge[mina]</u> [Iulius Deio]tari[us].
LEG XIII GEM VLP FRONTO	28.	<u>Leg[io] XIII. gem[ina]</u> Ulp[ius] Fronto[nius]

LEG XIII GEM AVR GODES	29.	<u>Leg[io] XIII gem[ina]</u> <u>Aur[elius] Godes,</u>
LEG XIII GEM VS HELIO	30.	<u>Leg[io] XIII gem[ina]</u> <u>[Flavi]us Helio[dorus]</u>
LEG XIII G AVR MOMMO	31.	<u>Leg[io] XIII. gem[ina]</u> <u>Aur[elius] Mommo.</u>
EG XIII CR · AQ	32.	<u>[L]eg[io] XI.I. [gemina]</u> <u>[Lu]cr[etius] Aq[ui]la.</u>
LEG XIII C AEL BASSVS	33.	<u>Leg[io] XIII g[emina]</u> <u>Ael[ius] Bassus.</u>
LEG XIII GEM AVRELI CAIVS	34.	<u>Leg[io] XIII gem[ina].</u> <u>Aureli[us] Cajus.</u>
LEG XIII GE AVR DEMETR	35.	<u>Leg[io] XIII ge[mina].</u> <u>Aur[elius] Demetr[ius].</u>
LEG XIII GE AV EVDX	36.	<u>Leg[io] XIII ge[mina].</u> <u>Au[re]lius Eudox[us].</u>
LEG XIII GE IVL MARCIAN	37.	<u>Leg[io] XIII. ge[mina]</u> <u>Jul[ius] Marci[us].</u>
G XIII GEL NEM RVA REDNA	38.	<u>Leg[io] XIII g[emina]</u> <u>Aur[elius] Menander.</u>
LEG XIII G ANNEISAT VRNINI	39.	<u>Leg[io] XIII. g[emina]</u> <u>Anneisat Urnini.</u>
LE XIII GE AEL VALENS	40.	<u>Le[gio] XIII gemina].</u> <u>Ael[ius] Valens.</u>
LEG XIII CEM AVR \ENTHIM	41.	<u>Leg[io] XIII. gem[ina]</u> <u>Aur[elius] Venthim[us].</u>

LEG XIII GE FLA VITALIS	42.	<u>Leg[io] XIII. g[emina].</u> <u>Fla[vius] Vitalis.</u>
LEG XIII GE Y LAELIOD	43.	<u>Leg[io] XIII. ge[emina].</u> <u>Yla (Fla[vius]) Eliodorus.</u>
CORNELI LEG XIII	44.	<u>Corneli[us]</u> <u>Leg[io] XIII. [gemina].</u>
P S C	45.	citește: P[edites] s[ingulares] c[onsularis].
P S IN	46.	P[edites] sin[glulares].
N s IN G	47.	N[umerus] sing[ularium].
PSIGCOS	48.	citește: P[edites] si[n]g[ulares] co[n]s[ularis].

Figura 13. Nobil roman.

CATALOG

despre obiectele aflătoare în Muzeul Unirii

Fig. 14 Piatră de mormânt.

DOVATA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 15 Ruinele unei case romane.

Secția națională

a) Fotografii.

Nr. 1—13 Avram Iancu la diferite vrâste. 14. Prefecții din 1848. 15—19 Tribunii: Simion Balint, Petru Dobra, Nicolae Solomon, Ioan Butean și prefectul Avram Iancu. 20 Piatra Libertății. 21 Podul Cerbu. 22 Lupta dela Fântânele. 23 Casa Vincler din Abrud. 24 Podul Bolfa. 25 Goronul lui Horia. 26 Însmormântarea lui Iancu. 27 Casa lui Iancu. 28 Crucea Libertății sau alui Iancu din Blaj. 29—62 Ioan Brătianu, Nicolae Golescu, Constantin Rosetti, Iosif Hodoș, vicetribunul Roșu, Axente Sever, Simion Balint, Glotaș din armata lui Iancu, Ecaterina Varga, Iacob Bologa, Papiu Ilarian, Timoteiu Cipariu, Aron Pumnu, Gheorghe Bariț, Treboniu Laurean, Andreiu Murășan, Vasile Moldovan, Coriolan Bredicean, Gheorghe Pop de Băsești, Horia, Cloșca, Crișan, adunarea din 1848. Dela 63—351 sunt vederi de pe câmpul de războiu al României din anii 1916—1919 și vizita familiei regale în Transilvania și'n luptele dela Tisa. 352 Apărătorii memorandiștilor. 353 Biroul de presă din 26 Maiu 1894. 354 A. C. Popoviciu. 355 Deputațiunea Românilor din Transilv. la împăratul din Viena. 356—357—359 Hărțile războiului României 1916—1919.

b). Arme și drapele

Nr. 360 arme din 1848. Nr. 361 Sulițe lungi. 362 Sabie de honvezi în luptele dela Presaca. 363 Sabia lui Vasvár în lupta dela Fântânele. 364 Sabia lui Găldău. 365—366 Săbiile lui Solomon și Vasiu. 367—374 Pistoalele lui: Buteanu, Herlea, Hulea, Roșu, Balint, Dandea, Glotaș Marcu, Glotaș Hânsa. 375 Pistoale fără nume. 376 Ținătoare de praf de pușcă. 377 Ținătoare pentru pistoale. 378 Cuțit de glotaș. 379 Pistol de glotaș. 380 Steag cu chipul Maicii D-lui din 1848. Nr. 381 Fluorul lui Iancu. 382 Vestonul dela sfârșitul vieții lui A. Iancu. 383 Stampila aplicată în ceară a comitetului naț. rom. 384 Stampila prefecturii auraria gemina aplicată pe hârtie. 385 Albumul de vizitatori al muzeului din Vidra. 386 Steagul Soc. Carpatine din America. 387 Drapelul Studențimii Române. 388. Drapelul gărzii naț. din Rotbav. 389 Tulnice. 390—406 vederi dela 1 Dec. 1918 în Alba-Iulia și vizita Familiei regale în Mai 1919. Nr. 407 Jurământul la Iași al soldaților voluntari întorși din Rusia. 408 Adunarea națională dela 1 Dec. 1918. Nr. 409 Martirul Ion Arion pe catafalc. 410 Hora Unrii jucată

la Iași în 1917 de voluntarii ardeleni. 411 O pantlică din pânză albă cu inscripția : Legiunea Română. 412 Fotografia lui Vasile Goldiș. 413 Un bust în bronz al M. S. Reg. Mihai I. 414 Diverse rame pentru fotografii.

Fig. 16. Coena. (un bărbat și-o femeie stând la masă).

c). *Documente tipărite.*

1. Manifestul din 1872 a lui Fr. Iosif I. către grănicerii Regmt 12-14. Nr. 2-3 Proclamația br. Puchner 1848 și alui Csányi Ladislau pentru păstrarea ordinei. 4 Ordinul lui gr. Teleki Iosif din 1848 pentru stergerea iobăgiei. 5 Rugăciune pentru o soarte mai bună. 6 Manifestul br. L. Wolgemuth din 1848 pentru ordine. 7 Manifestul lui Br. Vay Nicolae din 1848 către Români. 8 Chiemarea lui Hodoș-Comloși în 1848 către locuitorii din Bihor. 9 Manifestul din 1848 alui Ferdinand către: Popoarele mele. 10 Manifestul lui Vindischgztetz pentru ordine. 11-14 Proclamații din 1848 ale bar. Wolgemuth către locuitorii din Bistrița. 15 Vestirea lui Honoriu Betrinay pentru ordine. 16—23 Proclamațiile lui Wolgemuth. Puchner, Bem, Haynau, Schwarzenberg Dorsner din 1848—49. Nr. 24-26 Apelul comitetului național rom. din 1848 către Români și Sași. 27. Pașaportul lui Gheorghe Bariș. 28 Proclamația episc. M. Horvath către preoții români. 29—30 Manifestul și Proclamația comitetului naț. rom. pentru înarmare. 31 Manifestul lui L. Kosuth către Ardeal. 32 Proclamația lui Lad. Csányi pentru ordine. 33—34 Adresă către deputații români din parlamentul ungar. 35—36 Comitetul naț. cere aprovizionarea trupelor și oprește nimicirea averii particularilor. 37 Emanuil Gojdu convoacă pe românii din Banat la Adunarea din Timișoara. 38—42 Proclamațiile lui Ferdinand, guvernul ungar, Wolgemuth pentru ordine. 43 Amos Frâncu cere păstrarea ordinei în rev. din 1918. Nr. 44—55 Apeluri semnate în 1918 de Schöpp primar Sibiu, prof. Iosif, Partidul național român, Călin pentru liniște, ferirea de apostolii minciunii, dușmării noastre, Crăiasa noastră, despre pământ, schimbul coroanei în lei și cuvânt îndreptat Secuilor. 56 Proces-verbal despre conferința profesorilor dela 2 Dec. 1918 în A-Iulia 57—63. Consiliul naț. rom. din Hunedoara Arad, Cohalm Orăștie, Caransebeș, Sibiu, către Români în 1918 pentru ordine. 64 Dr. N. Bălan: cuvânt de frate. 65—68 ordinele gen. Prezan din 1918 în cauza trecerii trupelor române peste Carpați. 69—70 Insciințarea gen. Holban pentru circulația pe stradă și închiderea localurilor. 71 gen. Neculcea despre cursul coroanei. 72 Partidul naț. rom. pentru alegeri. 73 I. I. C. Br tianu pentru ordine. 74. I. Maniu cere rufărie pentru soldați. 75—81 Conz. naț. rom.; formulare de bilet pentru liberă circulație, legitimație de călătorie și prospect pentru împrumutul național, 82 Conz. dirigent dă ordin de chemare. 83 Gen; Mărdărescu ordin despre cursul coroanei. 83—148 Ordonanțele gen. Moșoiu seria I. No. 1, 2, 3, 4, 5, 6—18 din seria II. Nrii 2—14, 17, 19, 25, 27 pentru ordine, circulație, rechiziții, întruniri, uniforme străine, cenzură etc. 149 Gen. Măr-

dărescu ord. No. 29 pentru descărcarea vagoanelor. 150—156 Gen. Leca Ordonanțe pentru circulația peste Dunăre. 157—161. Gen. Mărdărescu proclamații pentru starea de asediu. 162—163 Gen. Mihăescu, pentru transportul mărfurilor. 164 Poliția din Sighișoara pentru evidența străinilor. 165 Gen. Leca, felicitare de anul nou. 166 Gen. Mărdărescu, Ordonanța Nr. 13 despre circulația în Ungaria. 167 Conz. naț. rom. din Făgăraș despre constituirea gărzilor. 168—172 Conz. naț. rom. din Vârșeț și Sibiu despre paza liniilor ferate, înființarea gărzilor și conz. naț. în comune. 173 Maior Liuba anunță înființarea legiunei din Sibiu. 174—175 Conz. dirigent pentru păstrarea ordinei. 176 Tiganii din Homorod sunt convocați la adunarea din 16 Ian. 1919. No. 177 Conz. naț. rom. din Timișoara: Cuvânt de înfrățire. 178—179 Comitetul naț. rom. din Alba-Iulia, Aviz pentru garda națională. 180 Dr. Comșa prof. Sibiu: Pentru primirea familiei regale. 181 Senatul central al ofițerilor rom. din Viena: Manifest pentru organizarea pop. din Ardeal—Bucovina și Ungaria. 182 Amos Frâncu: Manifest pentru organizarea gardelor și conz. naț. 183 Conz. naț. rom. Blaj: Veniți la Alba-Iulia. 184—185 Sfatul naț. mil. român. A-Iulia: Prezentarea ofițerilor la serviciu și ținuta publicului la 1 Dec. 1918. Nr. 186—188 Comit. naț. Sibiu: Pentru ordine. 189 M. S. Ferdinand.: Sancționarea Unirii. 190—196 Sentinela Română: pentru liniște, reformă electorală ect. 197 Dr. Zaharie Muntean; ziarul Alba-Iulia Nr. 3—1918. Nr. 198—199 Sfatul naț. rom. Alba-Iulia; Primirea gen. Berthelot. 200 Conz. dirigent Sibiu: Monitorul oficial 6 numeri. 201 Discursul lui Vasile Goldiș la 1 Dec. 1918. Nr. 202 Cartea lui I. Clopoșel: Revoluția din 1918. Nr. 203 Voicu Nițescu: Douăzeci luni în Rusia. 204 Procesele verbale ale adunării dela 1 Dec, 1916 în 6 cărți legate. 205—215 Documente privitoare la garda și conz. naț. rom. din comunele Beșinău 11, Colibi, 9, Berghin 52, Daia 14, Hăpria 7, Henig 24, Ohaba 9, Straja 11, Jandarmeria 78. Legiunea română. A-Iulia 23. 216 Scrisoarea pentru 1 Dec. 1918 a metrop. Dr. Vasile Suci. 217 Apelul din 1916 al românilor refugiați Lucaciu și Goga, pentru intrarea României în războiu. 218 Convenția de războiu între România și Antanta în l. franceză, copie. 219 Planul — schiță — al așezării grupurilor la 1 Dec. 1918 în Alba-Iulia. 220 Salut memorandiștilor. 221 Semnăturile frunțașilor către memorandiști. 222 Salutul Slatinei Olt către — martirii din 1894—5. Nr. 223 „Gazeta Transilvaniei“ din 1916, un singur număr în culori naționale. 224 Două albumuri dedicate oastei române. 225. Dr. Ioan Raț: Declarație în chestia memorandumului. 226 Femeile rom. din Slatina-olt salută pe dna Dr. Ioan Raț. 227 Ioan Geor-

gescu: Dr. Ioan Raț. 228 Procesele verbale ale comunelor, cari salută pe memorandiști. 229 Kosuth Lud. scrisoare către dep. Dragoș. 230 Fragmente din conscrierea celor năpăstuiți în 1848. Nr. 231 Scrisoarea comisarului guv. din Zărand către comand. magh. din Hălmeag. 232 Comisia de asentare din Buzău către comand. mil. din Treiscaune. 233 Fasiunea lui Iosif Aron fiind învinuit de spionaj contra ungarilor. 234 Proces verbal între A. Iancu și Iacob Moisil pentru arândarea unui loc. 235 Raportul comis. guv. Hodoșy în cauza preotului din Mireșul mare. 236 Locuitorii români cer cortel pentru Ruși dela primarul Topliței. 237 Scris. pref. Noy, în care înfruntă pe Ungurii din Leta pentru uciderea Românilor. 238 Col. ungar Simon raportează ministrului din Dobrițin asupra lui Avram Iancu. 239 Gavril Szentgyörgy învinuit pentru inzultarea lui Kosuth. 240 Episc. Leményi cere comis. guv. Cluj în 1848 ajutorarea preoților români. 241 Comitetul naț. rom. din 1848 indeamnă pe prefecti s'asculte de generalii împeriali. 242-3 Trei scrisori ale com. naț. rom. către Axente Sever pentru aranjarea Românilor la 3/15 Mai 1848 în Blaj. 244. Scris. prof. Prodan către comit. naț. rom. 245. Comit. naț. rom. numește pe Samuil Poruțiu bărbat de încredere. 246. Comit. naț. rom. mulțumește lui Nic. și Petru Maniu pentru serviciile aduse. 247. Comit. naț. rom: Cum să se răscoale Români. 248 Br. Heydte col. cere lui Nic. Vlăduț informații asupra agitatorilor rom. 249 Scris. lui Nic. Vlăduț către Kemény. 250 Scris. preotului Hossu către Nic. Vlăduț contra unui funcționar străin. 251 Certificate de bună purtare date de unguri lui Nic. Vlăduțiu. 252 Scris. lui Ax. Sever către Nic. Vlăduț. 253 Nic. Vlăduț și Simonfi specifică daunele suferite. 254 Simion Bărnuț către Sam. Poruț. 255 Com. guv. Cluj către Gh. Dozsa din T-Murăș pentru arme. 256 Heinrich Viskay comunică pustiirea Aiudului. 257 Dep. Dragoș către comis. guv. din Brad. 258 Locuitorii din Merișel către D. Maior. 259 Prof. Iosif către Nic. Vlăduț și una chitanță. 260 Avram Iancu și Ioan Ganea se învoiesc pentru tolosirea moșiei din Ponorel. 261 Ioan Ciurileanu descrie luptele sale. 262 Comuna Szt. László dă lui Gavr. Ciurilă 400 lei despăgubire. 263 Pref. Nic. Szentiványi din 1848 numește com. pe preotul Ioan Lászlo. 264 Un concept de plângere trimis guv. Transilv. din cauza taxelor prea mari. 265 Comuna Câmpeni se obligă să achite fl. 682, taxele execuției militare. 266 Săcuiul Govay scrie românește cu ortografie maghiară. 267 Pref. Buteanu dă chitanță de fl. 1200 primită dela Abrud pentru desarmare. 268 Trei chitanțe date de Avram Iancu. 269 Biserica din Câmpeni împrumută dela casa satului 100 floreni. 270 Insemnarea și chvitarea speselor făcute cu verbuncul. 271 Casa di-

strictului Câmpeni a primit 17 chitanți în 1848 pentru diferite plăți. 272. Comuna Sohodol împrumută dela preotul D. Necșa 500 zloți. 273 A. Iancu trimite din Hălmeag ultima scrisoare împăratului. 274 Extras de pe averea lui Alexandru Iancu. 275 Metropolitul Șaguna către palatin în cauza dijmii. 276 Com. gov. către Șaguna în cauza liniștirii Românilor. 277 Copia lui Supplex Libellus valachorum 278 Ministerul de interne Szemere către Șaguna, 3 scrisori. 279 Memorandul adv. Mikloș în chestia Românilor de pe teritoriul crăesc. 280 Răspunsul palatinului la scris. lui Șaguna. 281 Clerul ortodox scrie împăratului. 282 Români din Brașov către Șaguna. 283 Proiectul bis. al episc. Șaguna. 284 Circulara ep. Șaguna despre rezultatul deputațiunii la împăratul. 285 Br. Eötvös către Șaguna. 266 Sim. Bărnuț către prefecti. 287 Aug. Treb. Laurean către comit. naț. 288. Creștinii catolici din Roșia joară credința imp. Francisc Ios. I. 289 Chitanța lui Nic. Vlăduț către Fazekas I. despre 1198 ferd. grâu. 290—299 Scrisori lui A. Iancu trimise de Balea Ioan, comuna Muntele Rece, Ioan Popoviciu, Clemente Aiudeanul, Nic. Vlăduț, Băcilă Ioachim, Poruț Sam, Atanase Pop, Petru Demian și Balázs Ion. 300 A. Iancu către comandantul mil din Zărând. 301 Ioanette către A. Iancu. 302. A. Iancu către Nicolae Corcheș. 303—310 Scrisori lui A. Iancu trimise de cetățenii din Brad; Rotar Alexandru, Iosif Șuluț, Vasile Fodor, Sim. Balint, Amos Tordășan 4 scris. Crainic Gheorghe și Ioan Procopiu. 311—312 Avram Iancu către Gazeta Transilvaniei și Ioan Roman. 313 Axente Sever către A. Iancu. 314 Ordin de a lua cu forța vitele preotului din Bogatul român. 315—316 Axente Sever către Români și despre atacul unguresc. 317—318 A. Iancu către Sim. Balint și Axente Sever. 319 Trib. Muzicescu către A. Iancu, 320-322 A. Iancu primește 10 chitanți despre achitarea tunurilor, a prafului de pușcă și stafetelor din Ungaria. 323 Tribunalul Prodan către A. Iancu. 324 Ax. Sever către Nic. Vlăduț. 325 Amos Tordășan către Nic. Corcheș. 326 Pref. Baricu către Clemente Aiudeanul. 327 Rozor către A. Iancu. 328 Copia scris. lui Alex. Buda, deputat în cauza lui Katona Nic. din Dobrișin. 329 A. Sever trimite pe Maior la A. Iancu. 330 Ioan Moga către A. Iancu, 331 Trei chitanțe diferite. 332. Ax. Sever către comuna D. Sănmartin. 333 Comuna Noul Român și-a plătit cota pentru acoperirea cheltuelilor către comit. naț. rom. 334 Albumul M. S. Ferdinand I. 335 Albumul ofițerilor decorați cu Legiunea „Mihai Viteazul“. 336 Dr. Aurel Vlad dă un manifest spre a ne alipi de România. 337 Dintr'un colț de țară de S. Roșca 338 Șapte table pentru documentele din 1848. No. 339 „Țara Oltului“, ziar No. 20, 21—1910. No. 340 Károly Mihály: manifest din 1918 către

Fig. 17 Antefixa (bucată din argilă, ce se pune înaintea olanelor dela coperiş şi servia şi ca decor).

Români, Nemți, Ruteni, Slovaci și Sârbi. 341 Dr. Apáthy Stefan: Felhivás az öt legfiatalabb karosztályhoz. 342 Min. int. ung. către prefectura Făgăraș pentru conziliile comunale. 343 Telegrama primită de Pref. Făgăraș dela Magyar nemzeti tanács în 1918 pentru împăcarea Românilor cu Ungurii. 344 Ordinul d-zi al conz. naț. rom. din Făgăraș 14 Nov. 1918 pentru constituirea gărzilor. 345 Ordinul Min. Bartha Albert pentru concentrarea alor 5 contingente.

II. Secția Arheologică

1—78 Capiteluri: ionic, doric, toscan, corintic, egiptean, corintic—ionic. 79—81 Pietrii de mormânt.

82. O bucată de altar din marmură cu două fețe scrise. A fost aflată în 1872. Posibil e din timpul împăraților Antonini.

E R		
B A L N E	Balne[as]	a făcut băi publice pentru popor și a dat oleu.
P O P U L O . P V	Populo pu-	Locul dat prin decizia decurionilor.
BLICE. OLEVM . . .	blic[as] et oleum	
P O S V I T	pozuit	
L. D. D. D.	Locus datus decreto decurionum.	

R A R I S S I M	Clarissim(us)	Ilustrul Sextius Sentinas în primul an al întemeierii municipiului l-a pus.
SEX. SENTINAS MAXI . . .	Sextius Sentinas Maxi-	
MVS. ANNO. PRIMO . . .	mus anno primo	
(f) ACTI MUNICIPIE . . .	facti municipii	
POSVIT	posuit.	

83. Altar ridicat în cinstea Eponei. Numele împăratului sub care s'a ridicat altarul intenționat e șters de pe piatră, posibil la porunca urmașului său la domnie.

E P O N A E A U G . . .	Eponae Augustae	Eponei Preaslăvite
P R O S A L V T E . . .	Pro salute	Pentru binele
.		
.		
AVRELIVS MARCUS. . .	Aurelius Marcus,	Aurelius Marcus
VETERANUS POSVIT. . .	Veteranus posuit.	veteranul l-a pus

84. Altar mic de piatră.

HERCULENI	Herculeni	Lui Hercule
GORGIASI	Georgias	Georgias
SIDONIUS EX.	Sidonius ex.	Sidonius în urma vedeniei l-a pus
VISV P.	Visu posuit.	

85 Altar mare din marmoră.

M. VLPIO	Marco Ulpio	Lui Marcus Ulpius Apollinarius, prefect de fabrică al legiunii XIII Gem. Cetăţenii Romani şi aleşi, cari se află în Canabele aceleiaşi legiuni din visteria (cu bani) publică.
A POLLINARI PRAEF	Apollinari praefecto	
CASTR. LEG XIII GEM	Castrorum Legionis XIII Geminae	
CONSCRIPTI ET C. R.	Conscripti et cives Romani	
CONSIST. KAN.	Consistenses Kanabis	
LEG. EIVSD. EX PEC.	Legionis eiusdem ex Pecunia	
PVBL.	Publica	

86. Altar.

87 Altar inchinat lui Venus, aflat la 1862 în „grădina popilor“, iar azi în muzeu.

VENERI	Veneri	Lui Venus
AUG	Augustae	Slăvitei
FAB PVLCHER	Fabius Pulcher...	Fabius Pulcher
UG	Coloniae	[comand] coloniei
COL	Apuli	Apulum
VIT	Solvit.	I-a ridicat.

88. Altar aflat în zidul Bisericii lui Bathori la 1898.

V		
HAST LEG XIII G	Hastatus legionis XIII Geminae	Lăncerul leg, XIII Gemina
VLPIUS	Ulpus	Ulpus
RESTITUTUS	Restitutus (centurio)	Restitutus centurionul armatei cavalerilor.
EXERCITI EQ	Exerciti equitum	Făgăduinţa a implinit-o bucurosi după vrednicie.
V. S. L. M.	Votum solvit libens merito	

89. Altar cu inscripţia indescifrabilă.

90. DIANE AUG	Dianae Augustae	Dianeii Slăvitei
C. IUL. VALE	Caius Iulius Valerius. veteranus	Caius Iulius Valerius. veteranul legiunei XIII Gemina
LEG. XIII. G.	Legionis XIII Geminae	decurionul coloniei
DEC. COL.	decurio coloniae	Sazmis
SARMIS	Sarmisae	din dărnicia guvernatorului.
EX. BF. COS.	Ex beneficio consulis.	

91 Piatră de mormânt.

D. M.	Dis manibus	Sufletelor celor repausaşi
C. SECUNDIN	Caius Secundinus	Lui Caius Secundinus
EUTICH	Eutiches	Eutiches,
VIX AN X	vixit annis X	a trăit ani 10
VIBIA ANO	Vibia Antonia	Vibia Antonia,
NIA. CONI	nia coniugi	soţului, celui ce bine
B. M. P.	Bene merenti posuit	a meritat, a pus-o.

92. Altar lui Silvanus din marmoră, aflat la 1911 în pământul lui Rada Ion din A-Iulia: 62 cm. înalt și 29 cm. lat, iar scrisoarea 34 cm. înalt și 22 cm. lat.

SILVANO .	Silvano	Lui Silvanus
DOMESTI	Domesti	Domesticus
CO. MAR .	Co. Marcus	Marcus
VAL. BAS	Valerius Bas-	Valerius Bas-
SINVS IU	sinus iu-	sinus iu-
NIOR. POSV	nior posu-	nior l-a
IT	it	pus

93.

. . . IBVS MV . . .	Laribus municipii	Zeităților municipiului, Pu-
P. AEL. CRES . . .	Publius Aelius Cres-	publius Aelius Crescens, du-
CENS. D . . . V. . .	cens duplicarius	plicarul (soldat, care are
S. C. EQ. SIN . . .	cohortis equitum singularium	îndoită porție.)
PER. QEM	per quem	cohorței călăreților
TEMPL. FAC . . .	templum factum	prin care s'a făcut
EST. POS.	est posuit	templu l-a pus.

94 Altar lui Mithras.

C A V T I	Cauti	Lui (Mithras) cel iubit
G. HEREN	Gaius Heren-	Gaius Heren-
N I U S	nus	nus
E R M E S	Ermes	Ermes
V. S. . .	votum solvit	făgăduința a implinit-o

95 Altar, pe care abia se pot ceti cuvintele:

N V M I N I	Zeități
CELESTINI	cerești

96. Altar Dianei, care abia se poate ceti.

DEANE AUG. .	Dianae Augustae	Dianei sfinte
C. CATVLLI. .	Caius Catulli-	Caius Catulli-
NIUS . ADA . .	nus Ada-	nus Ada-
M . . . II . . .	mantus et	mantus și
C. LLINI	Caius Catullinius	Caius Catullinius
H I L L E V S	Achilleus	Achilleus.

97. Altar zeiței Nemesis, aflat în 1897 cu prilejul săpăturilor arheologice.

NEMESI	Nemesis	Zeiței Nemesis
DEAE. TER	Deae Terentius	Terențius
MARCEL	Marcellus	Marcellus
B F. TEM	beneficiarius tem-	subofițer,
PLVM. NOV ^o	plum novum	templu nou
FECIT. EX.	fecit ex	a făcut din vis; bucuos
V. L. S.	viso libens solvit	a implinit făgăduința

98. Altar lui Joe. indescrifabil.

99. Altar lui Aesculapius și Hygiei aflat în „Grădina Popilor“ Alba-Iulia.

NVMINI	Numini	Zeului
AESCVLAPI	Aesculapii	Aesculapius
ET. HYGIAE	et Higiae	și Hygiei
M. VLP. VALENS	Marcus Ulpius Valens	Marcus Ulpius, Valens
III VIRALIS	quattuorviralis	conzilier
MUNICI. SEPT	municipii Septimii	al municipiului
APVL	Apuli	Apulum Sept.
PRO. SALVTE	pro salute	pentru sănătatea
SVA. SVORUM	sua suorum-	sa și alor săi
Q VE. V. L. S.	que votum libens solvit.	bucuos și-a implinit votul.

100. Altar lui Iupiter aflat în grădina garnizoanei la 1894.

L. O. M.	Iovi optimo maximo	Lui Joe cel bun și mare
P. AELIY	Publius Aelius	Publius Aelius
GAIVS	Caius,	Caius, soldatul legiunii
MIL. LEG	miles legionis	XIII Gemina și-a îm-
XIII. G. V. S.	XIII Geminae votum solvit.	plinit făgăduința,

101. Altar lui Aesculapius : NUMINI AESCVLAPI=zeului Esculap.

102. Altar lui Glicon, aflat în locul monetăriei statului la 1857.

G L Y C O N I	Glyconi	Lui Glycon
M. ANT.	Marcus Antonius	Marcus Antonius
O N E S A S	Onesas	Onesas
IUSSO. DEI	iusso dei	din porunca zeului
L. P.	libens posuit	bucuos l-a ridicat

103. Altar cu inscr. idescifrabilă.

104. Altar Minervei (vezi pag. 18 alineat ultim și fig. 5 pag. 20).

MINERVAE	Minervae	Minervei
VICTRICI PRO	victrici pro	biruitoare pentru
SAL. DOMINO	salute dominorum	sănătatea domnilor
N N. A U G G	nostrorum Augustorum	noștrii Augusti,
IMPSEVERI	imperatoris Severi	a împăratului Severus
ET ANTONIN	et Antonini	și Antoninus
CAESARIS	Caesaris	Caesarului
AEL. SABINUS	Aelius Sabinus	Aelius Sabinus
LIBR. COS.	librarius consularis	secretar consular și-a îm-
V. S. L. M.	votum solvit libens merito.	plinit făgăduința bucuos după vrednicie.

105—106. Vas pentru scurgerea de apă. 107. Prag de odae.

108. Zeu trac. 109 Piatră de mormânt rotundă.

110, Altar lui Apollo din marmoră aflat lângă așa numitul „Canalul sănătății“ apoi ajuns lângă fântâna Carolină, iar de aici în curtea spitalului militar.

EX IUSSU DEI	Ex iussu dei	Din porunca zeului
APOLLINIS. FON	Apollinis fon	Apollo cel veșnic, fân-
TEM. AETERNI ULP	tem aeterni Ullpius	tâna Ullpius
PROCLINUS	Proculinus	Proculinus,
SPECULATOR	Speculator	subofițer de recunoaștere
LEG. XIII G. GORDIA	legionis XIII geminae	al legiunei XIII gem.
NAE. A. SOLO. RESTI	Gordianae a solo	gordiane din temelie
TUIT	restituit	a restaurat-o.

111—112 Piatră funerară rotundă. Reprezintă un bărbat și o femeie.

113. Piatră de mormânt.

114. Altar.

NUMINIB. AUGGG	Numinibus Augustorum	Zeilor iubiți
SEVERI. ET	Severi et	lui Severus și
ANTONINI. ET	Antonini et	Antoninus și
.
.
GETA. CAE ET	Getae Caesaris et	Cesarului Geta și
DEAE. DIANA E	deae Dianae	zeiței Diana,
C. IULIUS	Caius Iulius	Caius Iulius
MAXIMINUS	Maximinus	Maximinus,
LEGATUS. AUGG	legatus Augustorum	legatul împăra-
PR. PR.	pro praetore	rilor, guvernator.

115. Piatră de mormânt (vezi pag. 25 alineat ultim și pag. 26 alineat 1, apoi fig. 14).

D. M.	Dis manibus	Sufletelor morților
L. ATIUS A.	Lucius Atius	Lucius Atius
C. FL. KAUT VIXIT	annis vixit	a trăit
A. XXXI	XXXI	ani 31.

116. Altar Fortunei aflat la 1847 în grădina garnizoanei, iar dela 1892 în muzeu.

FORTUNAE	Fortunae	Fortunei
SUPERE.	Superae	de sus,
A U G	Augustae	măritei,
SACRUM	sacrum	altarul
CUM. AEDE	cum aede	cu templul (1-a ridicat)
V. S. L. L. M.	votum solvit laetus libens merito.	foarte bucuros și-a împlinit făgăduința după vrednicie

117. Altar lui Silvanus aflat în biserica lui Bathory, înalt de 118 cm., lat de 41 cm. și gros de 40 cm. Are 3 fețe cu figuri. 118. Bancă de grădină. 119—127 Pietrii de mormânt.

128. Altar reginei Badonilor (zeitate veche), aflat la 1898 în biserica Bathory.

BADONB	Badonibus	Reginei
REGINIS	reginis	Badonilor
SEXTIA AV	Sextia Au	Sextia Au-
GUSTINA	gustina	gustina
EX VOTO	ex voto	din făgăduință.

129—130 Altare, 131—136 Pietrii de mormânt sau funerare.

137. Altar lui Hercule.

ERCVLI	Herculi	Lui Hercule
AUG	Augusto	Slăvitului,
. . . REGINUS	Reginus	Reginus,
S. ERDOS	Sacerdos	preotul
.N. IITUIUS. AB	institutus ab	rânduit de
HEL. PERTINACE	Helvio Pertinace	Helvius Pertinax
COS.	consulari.	fost consul

139. Piatră de mormânt

D. M.	Dis manibus	Sufletelor morților.
ZENON	Zenoni	Lui Zenon
TARASI	Tarasio	Tarasius,
MILES N.	miles num rum	soldatul companiei
GERM. VIX. AN. . .	Germanorum vixit annis	germane a trăit ani
XXXIII IVLIA . . .	XXXIII Iulia	33. Iulia
MARITOPLEN . . .	marito pien	bărbatului foarte
TISSIMO	tissimo.	evlavios

139 Altar lui Joe. 140 Altar, 141 Leu de piatră, 142. Altar lui Joe. 143 Piatră pentru măsurarea drumului 144—146 Pietrii funerare.

147. Altar lui Silvanus de marmoră, înalt de 36 cm. și 15 cm. lat. A fost descoperit în anul 1901 în strada Siretului.

SILVAN	Silvano	Lui Silvanus
O	ONB
S	CO	Cornelius Cornelius
AVRELIUS	Aurelius	Aurelius

148. Piatră funerară. 149. Altar lui Silvanus SILVANO DOMESTICO. BCU Cluj / Central University Library Cluj

150. Leu funerar.

151. Sfinx. 152 Leu. 153. Sfinx. 154 Altar mic.

155. Altar aflat în biserica Bathory la anul 1898.

L. AUR. MARI . . .	Lucius Aurelius Mari-	Lucius Aur Mari-
NUS. VET. LEG . .	nus veteranus legionis	nus, veteranul
XIII. G. ANTON . .	XII geminae Antonia-	legiunei XIII
PRO. S. SUA	nae pro salute sua	gemine Antoniane
SUORUM	suorum	pentru binele său și
QUE EX. VIS	que ex visu	alor săi
POS	posuit	din arătare l-a pus.

156. Piatră funerară.

157. Altar din marmoră în cinstea lui Apollo, aflat în anul 1790.

NUMINI	Numini	Zeului
APOLLINI	Apollini	Apollo
M. AVR MARI . . .	Marcus Aurelius Ma-	Marcus Aurelius Marinus,
NUS. VET. LEG. . .	rinus veteranus le-	veteranul legiunei
XIII G.	gionis XIII Gemi-	13 Gemina,
EX VOTO	nae ex voto	din făgăduință
POS	posuit	l-a pus.

158—159 Piatră funerară. 160—63. Sphinx. 164 Leu. 165-166 Altar.

167—169 Piatră funerară. 170 Leul sfășie un cerb. 171—174 Pietrii de mormânt.

175 Altar mare din anul 250 d. Hr. pe care comandantul cetății Lehman aflându-l la anul 1861 în grădina garnizoanei l-a dăruit muzeului în 1894.

I. O. M.	Iovi optimo maximo	Lui Joe cel bun și
ET. CETERIS. DIIS . .	et ceteris diis	mare și celorlalți zei
DEABUSQUE IM. . . .	deabusque im-	și zeite nemuritoare
MORTALIBUS. ET. D A	mortalibus et Da-	și Daciei, pentru să-
C I A E	ciae	nătatea domnului
PRO. SALUTE. DOMI .	pro salute domi-	nostru Marcus Aure-
NI. N. M. AVR. ANTONI .	ni nostri Marci Aureli An-	lius Antoninus Pius,
NI-PII FELICIS. AUG. N.	tonini Pii Felicis Augusti	fericitul nostru im-
C. AVR. SIGILIUS. TRIB.	nostri. Caius Aurelius Si-	părat. Caius Aure-
LEG. XIII G. ANTONINI .	gilius tribunus legionis XIII	lius Sigilius tribu-
ANAE. PRID. NON. APRIL .	geminae Antoninianae pri-	nul legiunei XIII
LAETO II. ET. CEREALE	die nonas Apriles Laeto	geminae Antoniniane
C O S	secundum et Cereale con-	la 7 Aprilie, în timpul
	sulibus	consuliilor Laetus II
		și Cereale.

176. Altar aflat la anul 1808 în Alba Iulia.

I. O. M.	Iovi Optimo Maximo	Lui Joe celui bun (și)
IUL. CR	Iulius Cri-	mare, Iulius Cri-
YSAMPE	sampe-	sampe-
LUS. V.	lus votum	lus făgăduința
L. P.	libens posuit	bucuros a împlinit-o

177. Altar lui Joe.

I. O. M.	Jovi optimo maximo	Lui Joe celui bun și
OCTAV	Octavianus	mare, Octavianus
ADIGN	Adign
PRO SALV	pro salu-	pentru binele
TE SUIS ET	te suis et	său și a lor săi
SVORU. L S.	suorum libens solvit	bucuros a împlinit-o

178—179 Bucăți de altare.

180—191 Decorații de poartă.

192. Piatră funerară reprezintă un zeu trac.

193. Călăreț trac. 194—195 Pietrii de mormânt.

196—206 Decorație de poartă. 207 Piatră funerară reprezintă un dac. 208. Zeu trac.

209. Altar închinat lui Silvanus, aflat prin 1722 în grădina episcopescă.

DEO SILVANO	Deo Silvano	Zeului Silvanus al pădurilor Cvintus L. Aquilinus veteranul legiunei XIII gemine pentru sine și ai săi, făgăduința bucuros a împlinit-o.
SILVESTRI	Silvestri	
[Q. LONG. AGVILI	Qvintus Longinus Aquilinus veteranus legionis XIII Gem. pro se et suis votum libens posuit.	
NV]S.VET. LEG XIII G		
PRO. SE. ET SUIS		
V. L. P.		

210. Piatră funerară. 211 Basorelief: Coena (un bărbat și o femeie stând la masă vezi fig. 16 pag. IV). 212—228 Decorații de zid. 229. Altar zeiței Nemesis din marmoră.

NEMESI EXAUDIENTIS	Nemesi exaudientis-	Nemesei, celei care ascultă rugămintea, Claudius Marcellus.
SIME CL. MARCELLUS N.	sime Claudius Marcellus	

230. Grupa lui Bacchus. 231. Statuie mică alui Apollo. 232. Apollo în relief pe o tablă din marmoră ține în dreapta delfinul, care-i servește de vârgă la atingerea lirei, iar la stânga e vulturul. Jos e scris,

DEO APOLLINI. PRAESTANTISS. Deo Apollini praestantissimo
 AUR. VITALIS. PRO. SE. SUISQ. L.P. Aurelius Vitalis pro se suisque libens posuit.

Zeului Apollo celui mai de frunte,

Aurelius Vitalis pentru sine și ai săi bucuros l-a pus.

233. Relief din marmoră reprezentând pe zeul Mithras.

DEO. INVICTO. MITHRE	Deo invicto Mithrae	Zeului nebiruit, lui Mithras al său, Medus din făgăduință l-a pus.
SVAE MEDUS. EX. VOTO	suae medus ex voto	
P O S U I T	posuit	

234. O vânătoare tracă în relief. 235. Statuia matronei romane. 236. Cap de statuie. 237. Capul lui Ianus. 238—241. Capete de statui. 242—244. Decor de poartă. 245. Cap de leu. 246 Altar rupt. 247—249 Bucăți dintr'un leu, care a servit ca piatră funerară. 250. Decor de poartă. 251—254 Bucăți din capul unei statui. 255 Decor de poartă. 256 Cap de leu. 257 Statuia fără cap a unui senator sau ofițer roman. 258 Mithras cu aripi șade pe un taur (vezi fig. 7 pag. 22). 259 Statuia fără cap a unei femei romane. 260—261. Altar lui Mithras cu aripi. 262 Statuia unui soldat roman fără cap și fără brațe. 263 Statue de bărbat roman. 264 Sphinx. 265—266 Statue de femeie fără cap și brațe. 267 Statuia împăratului Antoninus Pius sau Hadrianus. 268 Picior de piatră.

269. Altar din marmoră albă aflat la 1836 în Murăș Portus (vezi fig. 6 pag. 22)

B O N O . . .	Bono	Bunului
P U E R O . . .	puero	copil
A U R . C H .	Aurelius Ch-	Aurelius Ch-
R E S T U S .	restus	restus
V . S . L . M . . .	votum solvit licens merito	făgăduința a împlinit-o bucuros după vrednicie

270. Cap de Herma. 271 Sandală de piatră. 272 Mithras Petrogenitus (Mithras născut din piatră). 273 Lupoanca lăptând pe Romulus și Remus (relief). 274 Juppiter șezând. 275 Bucată de marmoră din vreo statuie. 276 Frunze de acantus. 277 Aesculapius et Hygia. 278 Bucată de piatră funerară. 279 Statuia lui Iuppiter. 280 Mithras Petrogenitus. 281 Medusa și Minerva. 282 Statuie de femeie romană. 283 Mithras. 284—288 Capete de zei.

Fig. 18. Tub din argilă pentru vapori.

Fig. 19—20. Cărămizi pentru Hipocaustum.

289—299 Tuburi calorifere. 300—311 Țevi pentru vapori. 312—217 Cărămizi pentru hipocaustum. 318—346 Cărămizi pentru co-periș. 347—366 Cărămizi patrute pentru zidit fără inscripții. 367-779 Cărămizi întregi sau bucăți cu una din următoarele inscripții

complete sau numai părți din ele: Legio XIII Gemina Antoniana, Apolloni, Iuni Adiut, Antoni Niger, Lucretius Aguila, Aelius Bassus, Aurelius Caius, Calistrat, Ge Capid, Aurelius Cono, Cornelius Valerius, Iulius Deiotarus, Aurelius Demeter, Aurelius Eudoxius, Faustinus, Antonius Fortunatus, Ulpius Fronto, Aurelius Godes, Flavius Heliodorus, Heracles, Elius Iulius, Iulianus, Iulius Marcianus, Flavius Martinus, Aurelius Menander, Aurelius Mommo, Pedites singulares, Staius Sentianus, Annei Saturnini, Albu-
cius Asper, Aelius Valens, Valerius Fananius, Aurelius Venthim, Iulius Victor, Flavius Vitalis, Pater, Licinius Pa, Xicoclor, Aelius Decola, Aelius Nedus, Cimil și 5 cărămizi cu diferite figuri. 780 Bloc de pardoseală. 781 Bucăți dintr'o vană de piatră pentru bae. 782—790 Pardoseală. 791 Bucăți albe din tencuiala ce zid. 792—800 Cărămizi rotunde și tuburi calorifere. 801—815 Antefixe (figuri din argilă, cari se puneau la capetele olanelor dela coperiș vezi fig. 17 pag. IX). 816—845 Pardoseală. 846—849 Cranii de bărbați și femei. 850—857 Pietrii decorative. 858—861 Diferite statui de zei. 861—868 Pietrii decorative. 869—900 Statuete sau bucăți din statuetele diferitelor zeițăți ca Joe, Apollo, Mercurius, Bacchus, Perseus, Silenus, Iuno, Mithras, Faunus, Silvanus precum și capete de femei și bărbați. 901 Sabie dacă. 902—919 Picioare, mâni sau degete din piatră (relief), 920—921 Picioarul unei statui de bronz. 922—957 Bucăți de pietrii funerare din marmoră, cele mai multe cu inscripții indescifrabile. 958—967 Râșnițe. 968 Cap de Mithras phrigian. 969—971 Decor de poartă. 972—975 Râșnițe. 976 Greutate de cântar. 977 Piuă. 978—979 Altare. 980 Piuă. 981 Piatră funerară. 982—983 Râșnițe. 984 Ferdelă. 985 Greutate de cântar. 986 Râșniță. 987—988 Altare lui Joe. 989—991 Piatră funerară.

992. O piatră ruptă în bucăți a fost găsită de pioneri cu prilejul săpăturilor făcute de ei.

SEPTIMIO	Septimio	Lui Septimius
GETAE. LEG. AUG.	Getae, legato Augusti	Geta, legatul lui Augustus
PR. PR. III DACC .	propraetor trium Daci-	propretorul celor 3 Dacii
FRATRI	arum fratri	fratelui

993. Tablă votivă din marmoră.

AESCULAPIO ET HYGIAE . .	Aesculapio et Higiæ	Lui Aesculapius și Higiæi, Decurionul municipiului P. Aelius Rufinus, patronul colegiului faurilor coloniei Apulum
DEC. MUN. ET	Decurio municipii et Pub-	
P. AEL. RUFINUS PATRONUS .	lius Aelius Rufinus, Patro-	
COLL. FABRUM. COLON. APUL.	nus Collegii fabrorum colo-	
PRO SALUTE SVA ET VILPIAE. HEL.	niae Apuli. Pro salute	
PIDIAE CONIVGIS ET AEL. . .	sva et Ulpiae Helpidiae con-	pentru binele său și al soției Ulpia Helpida și-a fiului Aelius Urbanus din poruncă a făcut o gagerie de 30 pași.
URBANI FILII EX IUSSO F . .	iugis et Aelii Urbani filii	
PORT PER XXX. , . . , .	ex iusso fecit porticum	
	pedes XXX.	

993. Altar, aflat într'o grădină din A-Iulia.

LVNAE LVCIFERAE .	Lunae Luciferae	Lunei purtătoare de lu-
C. IVL. VARIANUS .	Caius Iulius Varianus	mină, Caius Iulius Varia-
MAG. D. D.	magister dedicavit	nus măestrul a închinat-o

994—995 Altare.

996. Altar.

EPONAE SANCTAE .	Eponae sanctae	Eponei sfinte,
PRO. SALUT.	pro salute	pentru sănătatea lui
C. IVLI. SEPTIMI .	Cai Iuli Septimi	Caius Iulius Septimius
CASTINI. LEG. AUG.	Castini, legatus Augusti	Castinus, legatul lui August
PR. PR. III DACIAR.	propraetor trium Dacia-	propretorul celor 3 Dacii
LIBELLA. SUPERI	rum Libella Superi
MEN. TA. IUS. EIUS	menta-ius eius
OLVIT	solvit	a ridicat-o

997—999 Pardoseală 1000—1054 Bucăți de altare sau pietri
funerare cu inscripții indescifrabile. 1055 Altar.

LIBER	Libero	Lui Liber (Bacchus)
M. AURELIU	Marcus Aurelius	Marcus Aurelius
VOVIT. PRO	vovit pro	la închinat
MERITO	merito	după vrednicie

1056.

DEO	Deo	Zeului
APOLLINI. AUG	Apollini Augusto	Apollo celui slăvit
C. IUL. LYSIAS	Caius Iulius L sias	Caius Iulius Lisias,
LEG. XIII GEM	Centurio Legionis XIII	Centurionul legiunii XIII
...E. IUS	Gem nae Severianae	Gemina Severiana din po-
...NIS. E	iussu Apollinis e. m.	runca lui Apollo . . arcul
IM. PE	Arcum pecunia sua fecit	l-a făcut cu cheltuiala sa

1057—1059 Pardoseala (mozaic).

1060 Piatra funerară din marmoră, aflata în 1898 în bis. Bathori.

...CULAPIO. ET. H. IAE L. IV.	Aesculapio et Hygiae Lucius Iulius	
ASSINUS. DEC. COL. APVL. IIVIR	Bassinus decurio coloniae Apulensis	
COL. NAP. FLAM. COL. DROB. FLAM	duumvir co'loniae Napocae	
MUNIC. DIER. DEC. MUNIC. APUL	Flamen coloniae Drobetae,	
ET. POR. TRIB. LEG IIII. FL. PRO SA	Flamen Municipii Diernae, decurio	
LUTE. IUL... BERONICES CON.	municipii Apuliet Porolisens's tri-	
...UGIS	bus legionis IIII Flaviae pro sa-	
V. L. S.	lute Iuliae Beronices coniugis.	
	votum libens solvit	

Lui Esculap și Higiei, Lucius Iulius Bassinus, decurionul coloniei Apulum, duumvir al coloniei Napoca, preot al coloniei Drobeta, preotul municipiului Dierna, decurionul municipiului Apulum și tribunul leg. IIII Flavia din Porolissum pentru binele soției, Iulia Beronices, Votul bucuros l-a împlinit.

1061. Piatră funerară aflată în 1896 la M. Portus.

I. O. M. BUSSUMARIO . G. ATIL-EUTICHES. AUG. COL. APUL. PRO. SALUTE SUA. SUORUMQ. OMNIUM EXEDRAM. LONG. P. XXX LATAM P. XXV. CV... CV. PEC. SVAE FECIT	Iovi optimo maximo Bussumario Gaius Atilius Eutiches Augustalis Coloniae Apulensis pro salute sua suorumque omnium exedram longam pedes XXX latam pedes XXV cum arcu pecunia sua fecit	Lui Joe Bussumarius G. At. Eutiches, preotul coloniei Apulum pentru binele său și tuturilor alor săi a făcut o bancă lungă de 30 picioare, lată de 25 picioare cu arc pe chețuiala sa.
---	--	--

1062.

PRO SALUTE. IMP. SEPTI MI. SEVERI. PERTINACIS AUG. ET AUREL ANTONINI. CAESAR. M. IVL. QVIRINUS AUG. COL. APUL. OB HONOR. PATRO NAT. COLL. PONTOBITHINOR. IANUAS ET VALVAS. AD INTROITUM TEMPLI FE.	Posalute imperatoris Septimii Severi Pertinacis Augustalis Aureli Antonini Caesaris M. Iulius Qvirinus Augustalis coloniae Apulensis ob honorem patronatus collegii Pontobitiorum ianuas et valvas ad introitum templi fecit.
---	---

Pentru sănătatea împăratului Septimius Severus Pertinax, preotul lui Aurelius Antoninus, cezarului, Marcus Iulius Cvirinus preotul coloniei Apulum, pentru onoarea patronatului coloniei din Pontobitinum, ușile și canaturile dela intrarea templului le-a făcut.

1063 Altar. 1064-5 Decor de zid. 1066. Altar. 1067 Statue (o mână). 1068 Capitel. 1069 Greutate de cântar. 1070 Decor de poartă. 1071 Piatră funerară. 1072—1074 Capiteluri. 1075—1077 Decoruri de poartă.

1078. Altar mic.

AEL. MES- TRIUS. L. POSUIT	Aelius Mes- trius libens posuit	Aelius Mes- trius bucuros l-a pus.
----------------------------------	---------------------------------------	--

1079. Decor de poartă. 1080—1086 Bucăți din capul unui leu. 1087. Pajură. 1088 Piatră funerară. 1089. Cap de leu. 1090—1096 Pietrii funerare. 1097. Columnă. 1098—1099. Decor de casă. 1100. Statue.

1101—1216. Pietrii funerare. altare, capiteluri, decoruri de casă (Bucăți).

1217 Prag de casă. 1218 Columnă.

1219 Columnă cu inscripție.

D. M.	Dis Manibus	Zeilor Manes,
MUCATRA	Mucatra	Mucatra
BRASIMILES	Brasi, miles	lui Brasius, soldatul
N. PALMIREN	Numeri Palmire-	companiei Palmirilor
TIBIS. CENSIUM	norum Tibis censium	din Tibiscum
VIXIT. ANNIS XXXVIII	vixit annis XXXVIII	a trăit ani 39
MICAPOR. MUCATRA. L.	Mucapor, Mucatra	Mucapor Mucatra L.
HERES CONTUBERN	L. Heres Contubernalis	descendentul, tovarășului
CARISSIMO. POSUIT.	Carissimo posuit	foarte iubit l-a pus.

1220 Columnă. 1221—1222 Decor de curte. 1223 Leu. 1224—1226 Columne. 1227. Cap de leu. 1228—1229. Prag de casă. 1230. Scurgere de apă. 1231—1235. Prag de casă. 1236—1239 Columne. 1240—1243 Bucăți dintr'un cap de leu. 1244. Scurgere de apă.

1245 Piatră funerară.

D. M.	Dis Manibus	Zeilor Manes,
AURELI. SAMBU	Aureliae Sambursity Librar	Aureliei Sambu
VIXIT. ANNIS	vixit annis	a trăit ani
XXX P. AELIUS	XXX. Publius Aelius	30. Publius Aelius
LICINIANUS	Licinianus	Licinianus, soției foarte
CONIVGI IN	coniugi in-	nevinovate a pus-o ce-
NOCENTISSIMAE PO-	nocentissimae po-	lei ce bine a
SUIT B. M.	suit bene merenti	meritat.

1246—1249. Decoruri de casă. 1250 Columnă. 1251. Piatră funerară. 1252—1254 Decor de casă. 1255. Sarcofag. 1256. Decor de casă. 1257—1258 Pietrii funerare. 1259—1260 Capitel. 1261 Piatră funerară. 1262—1264 Decor de casă. 1265 Capitel. 1266 Cap de leu. 1267—72. Piatră funerară. 1273. Columnă. 1274 Decor de poartă. 1275—1276. Piatră funerară și altar. 1277. Columnă. 1278. Altar. 1279—1280 Capitel

1281. Altar lui Mithras în formă de columnă.

L. MITRAE	Mitrae	Lui Mitras, Aelius
AEL. GORDIANUS	Aelius Gordianus	Gordianus a plătit fă-
V. S. L. M.	vorum solvit libens mer to	găduința bucuros după
		vrednicie.

1282 Sarcofag. 1283 Piatră funerară 1284. Cap de leu. 1285. Columnă. 1286—7 Capitel. 1288—1290 Decor de casă. 1291 Piatră fu-

nerară. 1292—1296. Bucăți din capul unui leu. 1297 Columnă. 1298 Leu. 1299. Piatră funerară. 1300 Cap de om. 1301. Prag. 1302. Sphinx. 1303—4 Capitel. 1305 Prag. 1306. Piatră funerară, 1307—1311. Bucăți dintr'un sarcofg. 1312. Columnă. 1313 Cap de Sphinx. 1314—15 Râșnițe.

c). Ceramica și Preistoria.

1316—1322. Resturi de vase (terra sigilata). 1323. Bucăți din bronz. 1324—5. Nasturi și ace de os. 1326 Resturi de vase din sticlă. 1327—1332. Resturi de vase romane. 1333. Amphoră. 1334—5. Resturi de vase.

Fig. 21. Ulcele și Opaite.

1336—1421. Opaite. Unele au inscripțiile: Fortis, Gesti, Dessi Probus, Victor, Janua, Agilis F. Agilis, Probi, Iegidi, Octav, Armeni, Neri, Vibius și Codeci. 1422. Tipar din argilă. 1423—1661. Urcioare, solnițe, ulcele, cane, oale, piulițe, păpuși întregi sau bucați din argilă. 1662 Ciocan pentru piuă. 1663—69. Greutăți de cântar. 1670 Piuă. 1671—73. Plan. 1674—1693. Decoruri de zid din marmoră. 1694—99. Bucățele de tencuială și zugrăveală colorate. 1700. Caloifer. 1701—4. Dușumea din argilă. 1705. Țevi pentru beton. 1706—11. Mozaic. 2712—14. Discuri. 1715—1720. Mozaic din marmoră. 1721. Bucăți din fier. 1722—29. Secere, cuțițe, săbii, cuie. 1730. Piatră auriferă din mină romană. 1731—3. Spijă de roată și butuc. 1734. Cuiu de lemn din mină

română. 1735—1778 Vase de sticlă întregi și bucăți. 1779.—81. Inele,

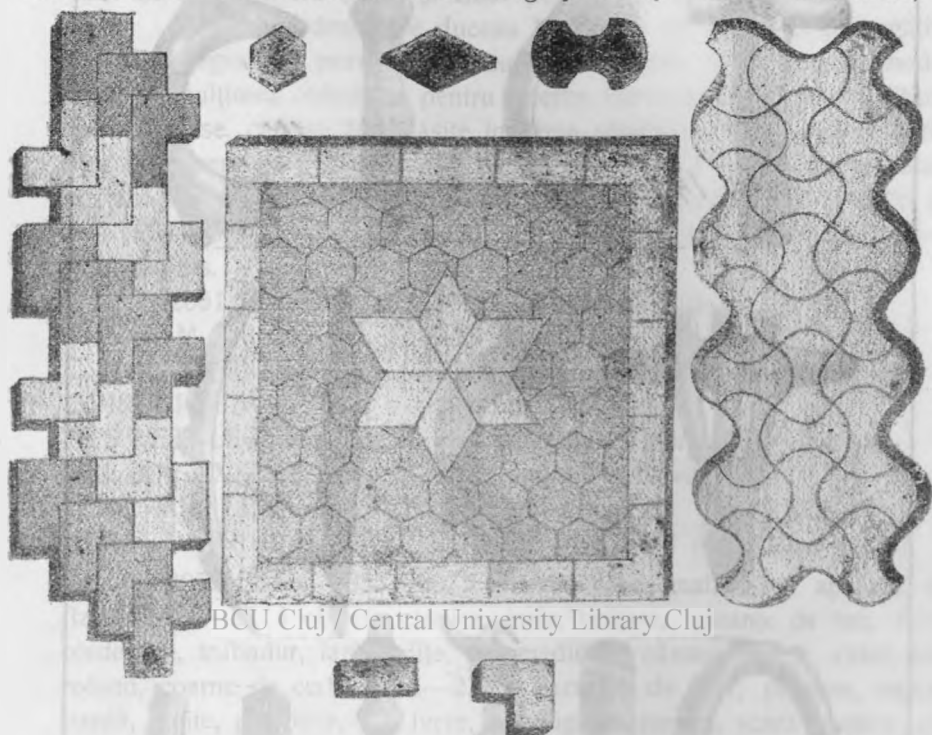

Fig. 22. Podeală din cărămizi mărunțe.

cercei de aur și mărgele. 1782. Bucățele de os și argila pentru joc. 1783—5. Amulete. 1786. Cheie. 1787—95. Nasturi. 1796. Mercur din bronz. 1797. Diana. 1798. Zeu egiptean. 1799. Fibulă. 1800. Pinten. 1801. Decor cu frunză. 1802 Stil de scris. 1803. Cuțite, furcuțe, 1804-5. Diplome militare. 1806, Cuie. 1807. Tablă din bronz. 1808. Farfurie. 1809. Oglindă. 1810. Rugi. 1811—1822. Pințete, vase pentru decor, (șarpe, delfin, leu). 1823. Vas pentru parfum. 1824—1839. Sigil', piepten, clopoțel, scule, tuburi de arama, lanțuri, cătarame, nasturi de os, brațari, inele, cuie de potcoave, fibule. 1840—41 Bijuterii din epoca migrațiunii popoarelor. 1842. Piatră de ascuțit. 1843. Cheie, 1844. vârf de lance. 1845—6. Strigil', cuțite. 1847—48 Tocila. 1849 Strecurător. 1850—1866. Săcure. 1867—91. Greutate de plas. 1892. Diterite.

1893—1947 Nu puține sunt obiectele din bronz, ca lanțuri, mâner, zale, vase, ace, fibule, inele și diferite decoruri și piciorul unei statui de bronz, găsită în Apulum.

Fig. 23 Obiecte din bronz.

Romanii au întrebuințat și sticla folosind-o ca și azi la diferite vase de sticlă pentru oleuri și chiar parfumuri. (fig. 24).

Cum toate drumurile duceau la Roma nu e mirare că bogățiile în aur și argint ale provinciilor erau folosite parte la baterea monedei, parte la mulțimea obiectelor pentru diferite întrebuințări ca decor, fibule, medalii, vase, cari au fost găsite în urma săpăturilor din Apulum. Astfel s'au descoperit părți din figurile lui Mercurius și Fortunei reprezentate pe table de argint. 1948—2030 Urcioare, oale, ulcele, blide, greutăți de fus. 2031—2049 Oase de mamuth și coarne de căprioară. 2050 Mithras Petrogenitus.

2051 Piatră funerară aflată în 1930 la Partoș.

D. M.	Dis Manibus.
C. VAL. C. F. DOMO . .	Caio Valerio, Cai Filio Domo
QVIRUNI SILVA	Cviruni Silva-
NUS VET. LEG. XIII G .	nus veteranus legionis XIII Geminae
VIX. AN. LXXI FL. VA .	vixit annis 71, Flavius Va-
LENS. MIL. LEG.	lens, miles legionis
XIII G. PATRI P. P. . . .	XIII Geminae, patri pietissimo posuit.

2052 Statue. 2053—2075 Diferite vase emailate și aparate de fizică. 2076—2114 obiecte casnice, mele, brățare, gloanțe de tun, tobă, pedestale, trubadur, lazi, sulite, tun medieval, cămăși de zale, căsci, scut rotund, coarne de cerb 2115—2356 Sacurici de fier, piroane, săgeți, bardă, cuțite, poteoave, revolvere, buzdugane, pinteni, scară pentru călărit, baionete, săbii, puști, curele de piele, toate din evul mediu.

2357—2386 Herbare cu flora Transilvaniei. 2387—2565 Minerale. 2566—2777 Păsări și animale de câmp din ținuturile muntoase ale Transilvaniei.

Etnografia e reprezentată prin diferite obiecte casnice și țesături cele mai multe din jurul Albei-Iulia.

d). Numismatica.

Dacia numită „felix“ era fericită nu numai pentru câmpiile întinse și roditoare, ce le avea din belșug, ci și pentru bogățiile imense, ce se ascundeau și se ascund și astăzi în creerii munților. Îndeosebi nu lipsia Daciei aurul și argintul, aceea-i trebuia Romei pentru administrarea vastului său imperiu.

În scopul acesta încă dela început a ocupat centrele miniere și le-a dat o organizație deosebită instituind un magistrat independent cu numele de „procurator Augusti“. În deprinderea oficiului său era nea-

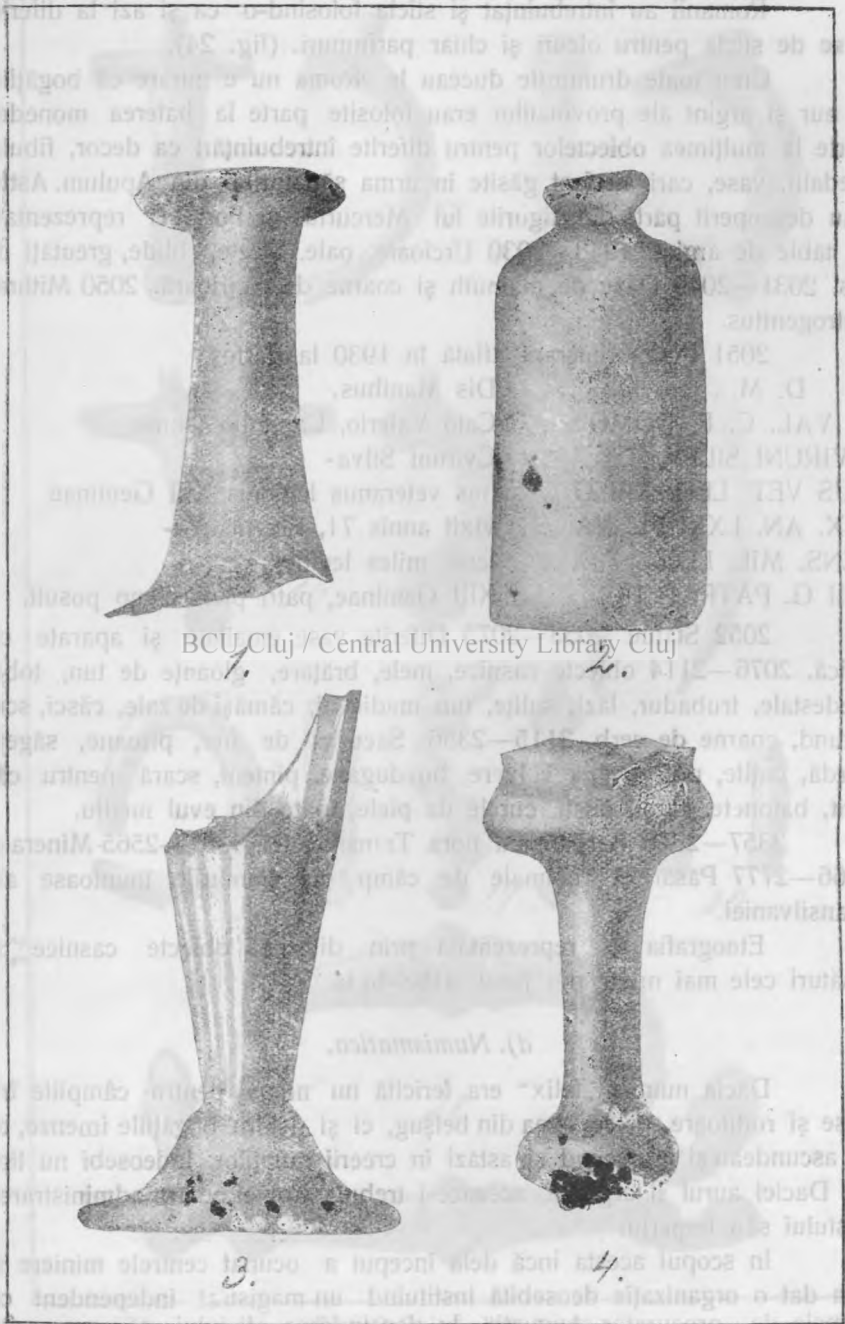

Fig. 24 Bucăți de sticlă.

târnat de „legatus Augusti“ având subalterni proprii. Procuratorul avea însărcinarea de-a strânge diferitele impozite și-a încassa venitele, ce le aduceau vămașii, instalați în dreapta Dunării dela Viminacium din Serbia de azi până la Pontus Euxinus (Marea Neagră).

Totodată se îngrijeau să exploateze minele bogate dela Zlatna, Băița, Ruda, Almașul mare și Roșia.

Cele mai cunoscute nume de procuratori sunt: 1. *M. Ulpius Hermias* ale cărui osăminte au fost duse și îngropate la Roma din porunca împăratului Traian. 2. *Neptunalis* dela care se cunoaște o piatră funerară aflată în Zlatna și ridicată întru amintirea soției sale. 3. *Papirius Rufus* a murit în Zlatna. 4. *C. Sempronius Urbanus* a purtat titlul de procurator Augusti. 5. *Macrinus Macer*. 6. *C. Aurelius Silvanus* și 7. *Aelius Sostratus*, care a ridicat un altar zeitelor Juno și Venerei, descoperit în comuna Pătrânjeni, unde servește și azi ca masă de altar în biserica ortodoxă de acolo.

Pe lângă acest izvor neseecat de bogății, ce erau în jurul municipiului Apulum pe'a anul 246 d. H. capitala Daciei capătă o însemnătate deosebită din prilejul mileniului Romei, care prăznuind cei 1000 ani dela întemeierea Romei (ab urbe condita) îi acordă dreptul de-a bate bani de argint și de bronz, cași celorlalți 21 de orașe vestite din cuprinsul imperiului roman. Adevărat, că acest drept i-s'a luat la 256 d. Hr. totuși oricât de puțin timp a durat existența unei monetații a statului a ridicat orașul la importanța cea mai mare, ce o putea avea. Banii scoși în Apulum sunt din timpul împăraților M. Iul. Philippus, a soției sale Otacilia și-a fiului lor, tot cu numele de Philippus, apoi a lui Traianus Decius și-a soției sale Etruscilla, și a fiilor lor Herennius Etruscus și Hostilianus. Numeroase sunt și piesele din timpul împăraților Gallus Trebonianus, și Volusianus, fiul acestuia, Aemilianus, Valerianus și Gallienus fiul lui Valerianus.

Pe o parte a banului, pe lângă numele domnitorului, e chipul împăratului îmbrăcat în togă, al cărui cap împodobit cu cunună de lauri privește în dreapta. Pe cealaltă parte se află inscripția PROVINCIA DACIA, AN. III. V sau AN. VIII, iar în mijloc o femeie *dacă* având șapca phrigiană pe cap ține o cumpănă, pe ale cărei brațe sunt numerii romani V și XIII. Leul și vulturul stau la picioarele femeii.

Afară de banii, cari au văzut lumina zilei mai întâi în Apulum s'au întrebuințat în Dacia și alte monede romane din diferite provincii ale imperiului, ba se mai găsesc și astăzi bani de proveniență grecească din timpul lui Alexandru Macedonul sau de-ale statelor înzulare grecești. Nu-

mărul banilor romani afiați în Apulum se apropie la câteva mii și sporește și astăzi după ce aproape în fiecare săptămână, ba uneori în fiecare zi copii din M. Pertus jucându-se în țărână găsesc câte un ban vechiu amintitor al timpurilor de glorie.

Colecția veche de numismatică e dată încă din timpul războiului spre îngrijire vechiului custode al Muzeului, dlui Iosif Lestyán, actualul director al vestitei biblioteci „Battyaneum“, încât la muzeul „Unirii“ se păstrează deocamdată numai banii aflați în anii din urmă.

e). Obiectele arheologice din anul 1930.

Cu începerea noii stăpâniri române din cauza, că unii amatori de arheologie sunt ocupați în alte direcții, alți decedați se opresc deodată toate strădaniile spre scormonirea în sinul pământului după obiecte arheologice și săpăturile sistematice de pe vremuri încetează. Acum încep săpăturile particularilor, cari prin reforma agrară au primit loturi de casă tocmai din pământul, pe care a fost ridicat mare parte vechiul Apulum. Ce înseamnă și ce-au putut însemna aceste săpături?! e de ajuns să spunem că și'n natură se poate vorbi de revoluție, adevărat de nimicirea lucrurilor prețioase fără a le lua prea mult folosul, deoarece săpându-se temeliiile caselor sau căutând anume după ele ori aflându-le din întâmplare, unele au fost deteriorate sau rezidite în case. Altele au fost date la diferiți comercianți sau particulari cari de parte de-ale duce în muzeele noastre din țară s'au cugetat a le trimite clandestin sau poate chiar pe față în străinătate ca astfel avutul strămoșilor noștrii să îmbogățească muzeele altor neamuri și să serviască spre desfatarea științifică a altor țări. Abia puține din ele au fost salvate, formându-se un mic muzeu în localul foarte strâmt al Liceului Mihai Vit. din A-Iulia.

Astfel în cei 10 ani după Unire mai toate lucrările arheologice încetează, ba din lipsa de mijloace materiale și altor împrejurări nu se mai face nici o dare de seamă publică în scris nici nu se mai țin conferințe arheologice după cum era obiceiul până atunci în A-Iulia. Adevărat, că în timpul acesta s'a activat mai mult în direcția etnografică, însă nu s'a adunat ce-a fost mai prețios din etnografia județului Alba, ci s'a primit ori cumpărat lucruri fără a le fi selecționat în deajuns. Abia în anul 1929 deodată cu așezarea obiectelor arheologice în localul „Muzeului Unirii“ se începe din nou strângerea obiectelor, cari au mai rămas împrăștiate pela diferiți particulari ai puținor loturi de casă rămase încă nescormonite.

În cele următoare numai vom înșira obiectele, lăsând descrierea

lor cu prilejul unui alt anuar, care sperăm nu va întârzia prea mult cu atât mai vârtos, că o mulțime de obiecte aflate în județul Alba așteaptă să fie fotografiate și date publicității.

Astfel s'au cumpărat, respective au fost donate următoarele obiecte din secția arheologică: 2 capete de Mithras Phrigan, 3 altare închinat lui Ios, 3 bucăți decor de casă, 4 buc. decor de poartă, 1 greutate de cântar, 3 capiteli doriene, 1 Mithras Petrogenitus, 2 aquilae romane, 2 capete de leu, mai multe bucăți dintr'un leu funerar, 1 cap de om, 5 colonne, 3 lei funerari, 2 răjnițe, 1 piuă, 1 capitel egiptean, 1 sphinx, 1 cap de sphinx, 3 opaițe, 2 ulcele, și diferite resturi de vase din argilă, între cari câteva și din terra sigilata.

Secția națională s'a îmbogățit prin drapelele gărzilor din comunele Șard, Mihalt, Feneș, Răhău, Obreja, Vințul de jos, Bucium-Cerb, Lancrăm și prin procesele verbale de constituire și funcționare ale comunelor din Șard, Ighiu, Mihalt, Ighiel și un bilet de serviciu, prin care se anunță intrarea oastei române în A-Iulia.

Avându-se în vedere reprezentarea demnă a etnografiei județului Alba s'a început procurarea hainelor din cele 3 ținuturi distincte ale județului, munții Apuseni, munții Sebeșului și valea Murășului.

Totodată revizorul școlar a dat o circulară către fiecare școală primară din județ să pregătească în miniatură portul comunei respective, care pân'acum n'a adus Muzeului decât o singură păpușă a dș. Veturia Anca, învățătoare în comuna Bucium-Cerb.

S'au cumpărat: 1 covor, 3 crătințe, 1 cămașă femeiască din jurul comunelor Lancrăm — Vințul de jos, apoi 3 merindări, 1 roată de ceară un pieptar femeesc, 1 crătință din comuna Bucium-Cerb.

Donațiuni s'au primit din partea următorilor: căpt.-preot Maniu 1 vas din argilă treiunghiular, Căpitan Ordean: 1 capitel, 1 decor de poartă, 1 figură rotundă din argilă și câteva resturi de vase. Danciu Alexandru econom în Bucium-Cerb 1 roată de ceară, 1 merindare, 1 cuier de lemn, 1 p'oscă de apă, 1 straiță, 1 băț cu măciucă.

Dș. Aurelia Sara învățătoare în Răhău, 2 căni înflorate.

Dș. Floare Groza elevă cl. VII lic. 1 ban austriac,

Dș. Cărpinișan Tiberia cl. VII lic. 3 căni înflorate, 2 ștergare din Martinești aproape de Orăștie.

Oniciu Viorica cl. V lic. 1 ban austriac

Oancea Viorica 1 căpătăiu de perină din Cunța.

Drămbărean Viorica cl. I lic. 1 dutcă.

Iacob Berta cl. I lic. 1 ban german.

f). *Comitetul secției arheologice*

Membrii de onoare: episcop C. G. Mailat și Dr. Ioan Pop.

Președinte de onoare: Danil Zomora, prepozit

Președinte activ: Francisc Balázs canonic.

Vicepreședinți: Ioan Karpiss dir. lic. și Ioan Sandu dir. lic.

Secretari: Reithofer Eugen, Enea Zeflean, Buiaki Dominic și Leonte Opriș, toți profesori.

Cassar: Ignațiu Szekal funcționar de bancă.

Controlor: Emeric Korodi penzionar.

Director: Iosif Magyarosi prof. de liceu.

Cusode: Eugen Fehér, Harali Bela, Eugen Gal, Cserei Zoltan și Leonte Opriș profesori.

Comisia de cenzori: Fr. Balázs, medic dr. Hartenbaum Sim † și Eugen Mera dir. școlii de comerț.

Advocat: Dr. Victor Kontz.

Membrii în comitet: Dr. Romul Boca notar public, Sig. Bartha, Barát Bela prof. de teologie, Iosif Boroș canonic, Ioan Bodroghi prof., Ioan Budai canonic, Dr. Ciubri Bonifaciu medic, Dr. Demény avocat, Dr. Fehér Gerő canonic, (Vingral Ciubri profesor, Ioan Codrea profesor, Dr. Gheorghe Floznic camerar papal, Floașiu Andreiu învățător, Iosif Hinger măsar, Fridl Alex. inginer, Dr. Simion Hartenbaum medic † Iuliu Ionas proprietar, Gavril Crișan director, Dr. Ludovic Casoni canonic, Királi Gáspár profesor, Ilie Magda protopop onorar, Adolf Klein preot evangelic, Ocnean Augustin revizor școlar, Columban Elena, Otto Velberg judecător în penz. Marcu Balogh m sar Adalbert Gyulaffi funcționar, Dr. Nic. Pop judecător, Dr. Eugen Müller avocat Aiud, Carol Rass profesor, Dr. Camil Velican avocat, Dionisie Szélyes canonic, Ioan Sporni asesor episcopesc, Dr. Andreiu Szabo avocat, Riszner Ödön profesor, Daniil Zomora, Iosif Lestyán profesor, Rusan Florian prof.

Numărul membrilor a trecut peste 200.

In fine țin să mulțumesc pentru sprijinul dat la aranjarea Muzeului, dlor: Dr. Ioan Pop avocat, Karpiss Ioan dir. de liceu și Francisc Balázs canonic. Dlor Dr. Sever Pop, președintele județului, Augustin Ocnean, revizor școlar județean, dlui Enea Zeflean profssor și tuturor, cari au contribuit în orice mod fie la așezarea sau procurarea obiectelor sau câștigarea de membrii ori la întocmirea anuarului de față li-se aduce și pe această cale cele mai sincere mulțumiri.